

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ  
ІВАНА ОГІЄНКА

Історичний факультет

Кафедра історії України

**Дипломна робота магістра**  
з теми:  
**«РОДИНА ВАДИМА ТА ЄВГЕНА  
ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ В РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ  
КУЛЬТУРИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ  
(1979–2023 рр.)»**

**Виконала:**

студентка II курсу магістратури  
напряму підготовки

014.03 Середня освіта. Історія\*  
денної форми навчання

**Черняк Людмила Анатоліївна**

**Науковий керівник:**

Доктор історичних наук, професор  
**Філінюк Анатолій Григорович**

**Рецензент:**

---

---

Кам'янець-Подільський, 2024

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                              |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
|                                                                                                                                              | 4  |
| ВСТУП                                                                                                                                        |    |
| Розділ 1 ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА<br>МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ                                                                | 9  |
| 1.1 Історіографія та методологічна основа проблеми                                                                                           | 9  |
| 1.2 Характеристика джерельної бази роботи                                                                                                    | 20 |
| Висновки до розділу                                                                                                                          | 26 |
| Розділ 2 СТАНОВЛЕННЯ ВАДИМА І ЄВГЕНА<br>ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ ЯК ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ                                                          | 28 |
| 2.1 Сім'я, освіта та виховання молодих талантів                                                                                              | 28 |
| 2.2 Фахове і творче становлення митців у період навчання в<br>Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті                      | 36 |
| Висновки до розділу                                                                                                                          | 42 |
| Розділ 3 ТВОРЧИЙ ШЛЯХ БРАТІВ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ ВІД<br>КАТЕГОРІЇ САМОДІЯЛЬНИХ ВИКОНАВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНИХ<br>АРТИСТІВ І ЗАСЛУЖЕНИХ АРТИСТІВ УКРАЇНИ | 44 |
| 3.1 Освітні і сценічні горизонти братів<br>Гжегожевських у 1981–2019 рр.                                                                     | 44 |
| 3.2 Культурно-просвітницька діяльність братів                                                                                                | 62 |
| Висновки до розділу                                                                                                                          | 66 |
| Розділ 4 МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ<br>РОДИНИ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ У 2019–2023 РР.                                                                        | 68 |
| 4.1 Напрямки організаційно-педагогічної і мистецької<br>Вадима та Євгена Гжегожевських напередодні 65-річного ювілею                         | 68 |
| 4.2 Значення творчості братів Гжегожевських для                                                                                              |    |

|                                          |    |
|------------------------------------------|----|
| музичної культури Поділля та України     | 73 |
| Висновки до розділу                      | 76 |
| ВИСНОВКИ                                 | 78 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ | 83 |
| ДОДАТКИ                                  | 94 |

## ВСТУП

**Актуальність теми магістерської роботи.** Актуальність дослідження культурно-мистецьких осередків і визначних постатей зумовлює загальноновизнана тенденція осмислення цінності та значущості кожного окремого регіону, прагнення висвітлити маловідомі факти культурного розвитку. «Історія кожної нації – це історія її ідей, бо в нації без ідей немає історії», а національну ідею формує культура. Вона є рупором суспільного, громадського і, навіть, політичного життя. В умовах реалій Радянського Союзу, брежнєвської доби, важко було поширювати українську пісню. Але, були ті, кому це вдалося зробити. Талановиті вихідці з мальовничого подільського села Солобківці, що на Хмельниччині, змогли відіграти вагомую роль у розвитку музичної культури села Шарівка, Ярмолинеччини, Поділля та всієї Української держави.

Не зважаючи на обставини та політичні баталії, брати поширювали українську пісню та несли до українського народу свій своєрідний мистецький меседж. Їхні пісні сповненні любов'ю до рідного краю, натхненністю до рідної природи, його храмових світи чи визначних місць, родину, лікарів, лісників, прикордонників. Потенціал творчості братів є необмеженим та необхідним. Сьогодні Вадим та Євген Гжегожевські як композитори та співаки є поширювачами української музичної культури, а тим самим і української національної ідентичності.

Творчий шлях братів Гжегожевських пройшов еволюцію від випускників сільської музичної школи, студентів Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту до Заслужених артистів України. Пісенний доробок Вадима та Євгена Гжегожевських багатоманітний та багатогранний. Вони оспівують красу рідного краю, родинний побут та актуальні питання українського сьогодення. Ще однією особливістю творчості братів у царині освітньо-просвітницької та культурно-мистецької

діяльності і те, що у 2024 р. брати Гжегожевські відзначили сорок п'ятий ювілей своїй творчості.

У сучасних реаліях, в умовах повномасштабної російсько-української війни, саме українська пісня є одним із потужних чинників опору поширення ідеології «руського мира».

**Об'єктом магістерської роботи** є музична культура Хмельниччини 1979–2023 рр.

**Предметом дослідження** визначено вивчення ролі родини Вадима та Євгена Гжегожевських у розвитку музичної культури Хмельниччини та України в 1979–2023 рр.

**Мета дипломної роботи** полягає у всебічному висвітленні творчості родини Вадима та Євгена Гжегожевських для розвитку музичної культури Хмельниччини та України 1979–2023 рр.

Досягнення поставленої мети передбачає постановку та розв'язання таких дослідницьких **завдань**:

- проаналізувати історіографію та сформуванню методологічну основу дослідження;
- охарактеризувати джерельну базу роботи;
- вивчити розвиток і виховання братів Гжегожевських у сім'ї та школі;
- висвітлити професійне і творче становлення митців у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті;
- відтворити творчість братів Гжегожевських у 1981–2019 рр.;
- розкрити культурно-мистецьку та просвітницьку діяльність братів;
- простежити напрямки діяльності Вадима та Євгена Гжегожевських на шістдесяти п'яти річного ювілею;
- З'ясувати спадок братів на прикладі діяльності дітей та онуків братів Гжегожевських.

**Хронологічні межі магістерської роботи** окреслюються 1979–2023 рр., де верхньою межею є 1979 р. – початок творчої діяльності Вадима та Євгена Гжегожевських, як митців музичної культури, а нижньою – 2023 р. – фактичний час. Проте для детального розкриття предмету магістерської роботи, довелося вийти за визначені хронологічні рамки.

**Географічні межі магістерської роботи** охоплюють територію Хмельницької області загалом в кордонах 1957–2023 рр., так адміністративне районування визначеного періоду, та всю територію сучасної України зокрема. Географічні межі визначаються географією поширення творчості братів Гжегожевських та місцями їхньої участі у різноманітних конкурсах та фестивалях.

**Методологія роботи** ґрунтується на використанні таких методів загальних принципах діалектики та детермінізму.

У дослідженні використані такі основні методи, як: історизму, об'єктивності, системності, науковості, описовий, порівняння, історико-генетичний, історико-хронологічний, історико-географічний, історико-історико-типологічний, історико-системний, історико-порівняльний, конкретно-пошуковий, біографічний та інші.

**Наукова новизна магістерської роботи** полягає у розробці та дослідженні практично нової теми для української та світової історичної науки. Адже, у вітчизняній та світовій літературі немає досліджень які б стосувалися творчості Вадима та Євгена Гжегожевських та значення їхньої діяльності у музичній культурі як Подільського регіону, так і всієї України.

Існують лише публіцистичні та популярні праці, які розкривають деякі аспекти творчого шляху братів Вадима та Євгена Гжегожевських.

**Практичне значення отриманих результатів** полягає в тому, що магістерська робота розкриває та вводить, практично нову проблематику та тематику в історичну науку, адже, на прикладі

творчості Вадима та Євгена Гжегожевських сформовано нове уявлення про утвердження нових віянь і тенденцій у музичній культурі від брежнєвського застою до сучасної доби незалежності України.

Результати магістерської роботи можуть бути використанні як у науковій, так і у навчальній діяльності. Так, результатами роботи можна послуговуватися у підготовці аналітичних та наукових есе, статей та наукових, доповідей, рефератів, курсових, бакалаврських та магістерських робіт.

У навчальній діяльності матеріали роботи можна використовувати у підготовці до уроків, семінарських, практичних занять як з історії Поділля чи України так і до історії музики та мистецтва. Згідно матеріалів роботи можна підготувати окремий факультативний курс для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти.

**Зв'язок з науковими програмами.** Магістерська робота виконувалась відповідно до тематики науково-дослідної діяльності кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та в межах комплексної науково-дослідної теми «Проблеми історії суспільних змін і трансформацій в Україні від найдавніших часів і до сьогодення» кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (№ державної реєстрації : 0122U000516) і наукової школи доктора історичних наук, професора, академіка НАН ВО України А. Г. Філінюка.

**Апробація роботи.** Основні висновки та положення магістерської роботи були викладені у доповіді на звітній науковій конференції студентів та магістрантів за результатами дослідницької роботи у 2023–2024 навчальному році, студентській науково-практичній конференції «Регіональні студії Української історії» у Вінниці та міжнародній науковій конференції «Topical aspects scientific research», що проходила в Токіо (Японія) на початку червня 2024 р.

**Публікації.** За темою дослідження було здійснено публікацію у співавторстві з науковим керівником, професором Анатолієм Григоровичем Філінюком на тему: «Творче становлення подільських митців Владислава та Євгена Гжегожевських у 1977–1981 рр.», яка вміщена у фаховому міжнародному збірнику «Topical aspects scientific research».

**Структура дипломної роботи магістра** визначається її метою, завданнями та змістом. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Загальний обсяг роботи складає дев'яносто дев'ять сторінок, вісімдесят дві з яких основного тексту. Список використаних джерел та літератури налічує дев'яносто вісім позицій.

## Розділ 1

# ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

*«Патріотика та лірика і гірка печаль  
поєднуються у їх творчості і створюють  
той особливий, впізнаваний стиль,  
який належить лише їм – братам Гжегожевським»*

Редакційна колегія газети «Вперед»

### 1.1 Історіографія та методологічна основа проблеми.

Передусім, зазначимо, що в останні роки зростає увага до вивчення проблем музичного та сценічного мистецтва Поділля і зокрема Хмельниччини з боку науковців і краєзнавців. Найбільшу активність у цьому виявляють такі дослідники, як: О. Волосатих, Р. Гуцал, С. Єсюнін, В. Іванов, М. Кузів, Е. Сікора, П. Слободянюк та інші. Зокрема, до культурно-мистецької спадщини Вадима та Євгена Гжегожевських звертається декілька дослідників, у тому числі К. Івахова, П. Каньоса, П. Слободянюк, М. Печенюк, А. Філінюк, А. Хоптяр, Ю. Хоптяр, М. Ярова та інші. Проте в науковій літературі музично-педагогічна і творча діяльність талановитих братів Хмельниччини щоби що належно не вивчена, не проаналізована, не осмислена й системно не висвітлена. Для імен В. і Є. Гжегожевських із невідомих причин не знайшлося місця і в «Енциклопедії освіти Хмельниччини» [98], тоді як у виданні є десятки осіб, чий внесок у розвиток освіти аж ніяк не може зрівнятися з тим, що зробили талановиті педагоги і митці. Інакше як пояснити той факт, що братам Вадиму і Євгену Гжегожевським у 1989 р. присвоєно вищу категорію та звання вчителя-методиста, в 1992 р. вони нагороджені нагрудним знаком

«Відмінник освіти України», у 1991 р. відзначені Премією імені М. Г. Смотрицького за високі професійні досягнення у виконанні Державної національної програми «Освіта України ХХІ століття» [Див.: Додаток В].

Вочевидь, що Вадим та Євген Гжегожевські є одними з фундаторів сучасної української музичної освіти і пісенно-сценічного мистецтва на Хмельниччині, призерами численних міжнародних, всеукраїнських і регіональних конкурсів й фестивалів, ініціаторами та організаторами проведення фестивалю мистецьких близнюків «Співочі дзеркала». В їхній творчості знаходять відображення різні проблеми української культури і духовності сучасності, тема сім'ї, побуту та краси нашого Подільського краю. Проте досліджень, які б характеризували їхню освітньо-просвітницьку, сценічно-музичну є не так багато, враховуючи їх важливість і актуальність для історії музичного мистецтва.

Умовно ми розділили літературу з проблеми яка постала у магістерській роботі на наукову, яка присвячена діяльності братів В. та Є. Гжегожевських і праці з теорії музики і її культурного-естетичного змісту.

Наукову літературу із теми магістерської роботи, розкривають праці більш наукового характеру. Проте, зважаючи на тему роботи і майже повна відсутність її висвітлення в історіографії, у більшості з них, творчість братів Гжегожевських висвітлено лише фрагментарно або епізодично.

Так, у бібліографічному довіднику «Видатні люди Ярмолинеччини» [44] міститься невеличкий нарис про життя, творчий доробок і педагогічну діяльність Вадима та Євгена Гжегожевських.

У праці «Зібралися додому лелеки: 20-річчю незалежності присвячується: літературна творчість земляків» [44], де серед численних поезій творчих мешканців Ярмолинеччини, є твори Вадима та Євгена Гжегожевських.

Р. В. Гжегожевський у статті «Природа Хмельниччини як одне з джерел натхнення для творчості заслужених артистів України братів

Гжегожевських» [45], аналізуючи їх творчий доробок, характеризує ті пісні, які пов'язані з природою регіону. Особливо це стосується пісень «Рідна школа», «Дорога додому» та «Пісні лісівників». Автор вказує на те, що натхнення для своїх пісень брати черпають з рідного краю.

Ц. Зюльковський у аналітичному дослідженні «Мелодія душі: збірник вокально-хорових творів» [53] розкриває пісенний доробок братів Гжегожевських і визначає значення їхньої діяльності для культури Подільського регіону.

Певний науковий інтерес представляє невеличка за обсягом книжка «Мистецтво прекрасного – енциклопедичні нариси» [64], підготовлена за редакцією П. Добрянського. В ній зосереджено нариси про наймолодшу серед мистецьких шкіл Шарівську дитячу музичну школу, про музику дитинства братів Гжегожевських, родинний ансамбль, їх перші трудові кроки, незабутнє студентство, творчий злет, успіхи трудових звершень, засновників та організаторів, родину династії Степанишених-Гжегожевських та інші.

Розвідка В. Кропивницького «Музично-пісенна творчість митців Поділля» [60] містить важливі відомості про віхи життя та особливості творчості подільських співаків, композиторів і музикантів Вадима та Євгена Гжегожевських.

У колективному дослідженні відомих українських істориків, професорів С. Копилова, О. Завальнюка та А. Філінюка та інших авторів «Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Перші 100 років поступу» [56], що побачило світ у 2018 р. «розкрито ключові події з історії Кам'янець-Подільського університету та відзначено діяльність його відомих випускників. Серед них чільне місце посіли Вадим та Євген Гжегожевські. Дослідження, також містить окремі світлини з студентського періоду талановитих педагогів і діячів культури.

В дослідженні професорки М. Печенюк «Музиканти Кам'яниччини: бібліографічно-репертуарний довідник» [70] містяться бібліографічні та

репертуарні данні братів Гжегожевських. Під редакцією М. Печенюк і М. Леонтєва ми використали музичну хрестоматію «Дзвінки голоси» [68]. Коротка біографічна інформація про братів вміщена в четвертому випуску видання «Культура: поточний бібліографічний список» під редакцією О. Білоконь [62].

У статті Ю. Портного «З історії становлення музичної освіти на Поділлі та Волині» [71] розкривається діяльність музичної спеціальності педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, де в когорті відомих випускників зазначені імена Вадима та Євгена Гжегожевських.

Стаття Сергія Мельничука «Поза навчальна художньо-естетична діяльність у системі виховання роботи педагогічних інститутів України (1945–1980 рр.)» [66] зокрема стосується і позанавчальної діяльності Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту в той період, коли його студентами були Вадим та Євген Гжегожевські.

П. Слободянюк у науково-історичному виданні «Культура Хмельниччини» [77], висвітлює, також і музичну галузь і творчість братів Гжегожевських. У монографії в співавторстві з К. Ваховою «Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини (соціально-психологічний аспект)» [78], вони розривають музичну та хорову творчість п'ятдесяти композиторів Хмельниччини, чільне місце серед яких посідає творчість братів Гжегожевських, їхні основні музичні твори та звання і заслуги.

Літературно-публіцистичний альманах «Слово єднає!» також містить інформацію про музичні твори братів Гжегожевських [79]. Другий та третій томи «Української музичної енциклопедії» [82–83] має в своїй структурі відомості про Вадима та Євгена Гжегожевських.

Оглядові довідки, складені на основі матеріалів періодичної преси, Інтернет-ресурсів і неопублікованих джерел «Хроніка життя Хмельниччини» [88–89] розкривають структуру та зміст культурних заходів

у регіоні за червень 2021 – липень 2022 р. У переліку цих заходів відзначена низка творчих вечорів і концертів братів Гжегожевських.

Навчально-репертуарний посібник «Подільські словоспіви» [94], що побачив світ під редакцією Г. Яківчук, містить інформацію про музичні твори та віхи творчої діяльності братів.

М. Ярова в монографії «Митці Подільського краю: минуле і сучасне» [96] описує творчість митців різних напрямків регіону. Не оминає дослідниця і музичне мистецтво та творчість братів Гжегожевських.

У виданні «Ярмолинці – містечко на Поділлі: коротка історія Ярмолинець» [95], окрім історичного характеру, міститься інформація про відомих людей селища. Не оминуло і братів Гжегожевських, які є знаковими постатями. Важливо, що у праці розкривалася не лише творчість, але і їхня управлінська діяльність.

Братам Гжегожевським присвячений і розділ Бібліографічного довідника «Видатні люди Ярмолинеччини. Д. Тукало у статті «Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини» [81] значну увагу приділяє творчому доробку Вадима та Євгена Гжегожевських.

Праця «Родинний народний аматорський ансамбль братів Вадима та Євгена Гжегожевських, лауреатів мистецьких конкурсів та фестивалів, членів Національної Всеукраїнської музичної спілки» [72] висвітлює історію творчої діяльності родини Гжегожевських до 2010 р.

Аналітична записка «Співучі дзеркала. V регіональний фестиваль творчих близнюків» [80] проведення фестивалю творчих близнюків «Співочі дзеркала», подає коротку інформацію про участь у ньому і виступ братів Гжегожевських. Коротку, узагальнюючу статтю про братів В. і Є. Гжегожевських як випускників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка опублікував відомий краєзнавець, старший науковий співробітник В. Савчук [76].

Єдиним дослідженням, яке стосувалося предмету магістерської роботи і було написане до 2024 р., є стаття доцентів Ю. А. Хоптяра та

А. Ю. Хоптяра «Творчі здобутки братів Гжегожевських (до 35-річчя творчості та 55-річчя від дня народження)» [87]. У ній охарактеризовано дитинство, студентські роки та подальша творча й особиста діяльність подільських митців і педагогів. Проте, у статті відсутня бібліографія.

Першою ґрунтовною працею із науковим апаратом, яка стосується професійного та музичного становлення митців, є стаття професора А. Г. Філінюка та Л. А. Черняк «Творче становлення подільських митців Владислава та Євгена Гжегожевських у 1977–1981 рр.» [85]. У ній висвітлено особливості студентських років братів, відносин із професорсько-викладацьким складом університету та їх участь у різноманітних пісенних та музичних конкурсах.

Другу групу літератури, представленої у роботі, формують праці із теорії і практики музичного мистецтва. Вони використані для того, щоб можна було провести фаховий аналіз творів братів і розуміти понятійний апарат музичної галузі.

Стаття Л. Гута «Музика як явище культури і засіб виховання» [47] містить вагому інформацію про методологічні основи впливу музики на процес виховання підростаючого покоління, в тому числі і національно-патріотичного.

Проблему використання музики у процесі виховання досліджує і Г. Дідич у співавторстві з М. Гейченком. У статті «Психолого-педагогічний аспект проблеми музичного виховання» [49] вони з точки зору психології та педагогіки визначили вплив музики на процес виховання. Це дозволило нам за алгоритмом спроектувати вплив творчості братів Гжегожевських на виховний процес українців.

У статті «Природа як засіб музично-естетичного виховання молодших школярів» [50] визначали використання у піснях інформацію про природу та її мотиви як одного із ключових чинників виховного процесу.

Розвідка О. Дерев'янченка «Логіко-філософські основи моделювання музикознавчих понять (на прикладі неофольклоризму)» [48] дозволила

зрозуміти значення багатьох потрібних у магістерській роботі музикознавчих термінів.

Т. Зінська у авторефераті дисертації «Музично-виконавське мистецтво у соціокультурному просторі України кінця XX – початку XX століть» [52] розглядає процес влиття музики у суспільні маси та її вплив на формування різних політичних настроїв.

Підручник для вищих учбових закладів «Український музичний фольклор» під редакцією А. Іваницького [54] містить характеристику того, як пісні з реальними авторами стають фольклорними. Ці відомості можна віднести і до творчості братів Гжегожевських.

К. Івахова у статті «Роль української пісні у збереженні української мови (на матеріалах фольклору Хмельниччини)» [55] визначає ключове місце української пісні у збереженні української національної ідентичності, культури та мови.

Розвідка А. Козира «Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти» [58] дозволила нам визначити та осмислити низку характерних рис, особливостей педагогічної та творчої діяльності братів Гжегожевських.

І. Корольова у статті «Організація естетичного виховання студентів вищих навчальних закладів у процесі культуротворчої діяльності» розкриває проблему» [59] впливу культуротворчої діяльності на розвиток українського суспільства. Цю ж проблему досліджують С. Миронюк у розвідці «Основні шляхи естетичного виховання» [67] та Л. Царьова у статті «Деякі аспекти естетичної культури особистості» [91], а також відображена у виданні «Співучі дзеркала. V регіональний фестиваль творчих близнюків» [80].

В. Клужим у статті «Виховання художніх смаків» [61] розкриває вплив сучасної української пісні на процес формування художніх смаків у школярів.

О. Мартиненко у статті «Художнє відкриття в професійній діяльності композитора, виконавця, музикознавця» [63] характеризує особливості творчої діяльності музичних виконавців, композиторів і музикознавців, а також пропонує критерії пошуку справжніх талантів.

Ю. Москвічова у роботі «Тематичні напрями і методологія сучасних досліджень регіональної культури України» [68] розкриває і розвиток музичної культури Хмельниччини та напрями діяльності її композиторів, піснярів і виконавців.

О. Рудницька у статтях «Мистецька освіта та особистість» [75] та «Теоретичні основи формування музичного сприйняття в аспекті духовного розвитку особистості» [74] аналізує проблему впливу творчої особистості на сучасне українське суспільство.

А. Фурман у праці «Психокультура української ментальності» [86] розкриває ще й проблему впливу музики, зокрема і національної і як чинника формування української ментальності.

Таким чином, аналіз використаної літератури із проблеми «Родина Вадима та Євгена Гжегожевських в розвитку музичної культури Хмельниччини та України (1979–2023)» дозволяє стверджувати, що в сучасній науковій літературі майже відсутні наукові праці з обраної нами проблеми дослідження. Наявні праці мають аналітичну складову чи згадують про творчість братів опосередковано. Проте обсяг її є достатнім для виконання мети та завдань, які є поставлені у нашій магістерській роботі.

Оскільки одним із ключових понять, які використовуються в роботі, є поняття «творчість», то підкреслимо, що в енциклопедичному розумінні, творчість – це діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей, а народна творчість означає: по-перше, вид духовної творчості, що виявляється в усній поезії, музиці та інших видах мистецтва; по-друге, сукупність творів, яка виникла внаслідок такої діяльності і, по-третє, здатність творити, бути творцем [97, с.1435].

Характер теми роботи, її специфіка мета і завдання зумовили необхідність використання різноманітних принципів і методів нашого наукового дослідження.

Ключовими для нас принципами стали такі: історизму, об'єктивності та системності. Так, принцип історизму передбачає висвітлення особливості вивчення подій та явищ як в контексті їх становлення та розвитку, так і в контексті досліджуваного періоду [84, с.60]. Тому при вивченні певної проблеми потрібно досліджувати період виходячи із їхнього взаємозв'язку із загальними фактами, подіями та явищами, що виражали конкретно-історичні умови досліджуваного періоду.

Використання принципу історизму дозволило нам, у комплексі, проаналізувати вплив кожної історичної епох з історії України на творчість Вадима та Євгена Гжегожевських, виявити чинники того, що сповільнювало чи прискорювало їхню діяльність, з'ясувати значення конкретного оточення на становлення братів як митців музичної культури; розкрити особливості напрямків творчості в залежності від етапів їхнього життя та професійної діяльності.

Використання принципу об'єктивності забезпечує об'єктивний аналіз джерел та досягнення історіографії, порівняння суперечливих тверджень, уникнення тенденційного підбору джерел чи наукової літератури; формування об'єктивних та аргументованих висновків. Застосування даного принципу дало змогу встановити зв'язок між початком творчості братів Гжегожевських, їхні злети та падіння, в умовах різних політичних режимів та влад.

Принцип системності передбачає визначення поставлених завдань через призму формування цілісної картини подій минулого. Його використання дало змогу визначити основні віхи життя Вадима та Євгена Гжегожевських, відбиття їх на творчих досягненнях і текстах пісень, еволюцію напрямків пісенної творчості.

Окрім принципів роботи, наше дослідження передбачає і використання методів потрібних для наукові роботи. Важливими, на нашу думку, у магістерській роботі є історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-хронологічний, історико-типологічний, історико-системний, історико-функціональний, історико-критичний, історико-термінологічний, біографічний та інші [84, с. 62].

Історико-генетичний метод допоміг простежити причинно-наслідкові зв'язки та закономірності [84, с. 62]. професійного і музично-мистецького розвитку. Братів Гжегожевських. Його застосування створило можливість визначити причини й чинники формування та розкриття природних здібностей, музичного таланту і закономірності успіхів й досягнень Вадима та Євгена Гжегожевських.

Історико-порівняльний метод, що ґрунтується на синтезі аналогії, подібності предметів і явищ [84, с. 63], допоміг розкрити подібні форми освітньої та мистецької діяльності братів Вадима та Євгена Гжегожевських як митців музичної культури. Він дозволив простежити різницю підходу до творчості братів в залежно від різноманітних періодів та підходів до вивчення, історії України та Подільського регіону .

Так, проблемно-хронологічний метод створив можливості для розгляду творчої діяльності братів Гжегожевських у часовій послідовності [84, с. 69], виокремити окремі етапи та віхи діяльності митців.

Історико-типологічний метод дозволив визначити найбільш важливі ознаки джерел, фактичного матеріалу [84, с.65] для аналізу широкого спектру освітньої, мистецької, організаторської діяльності талановитих подільських діячів. Це дало змогу подати матеріал магістерської роботи у чіткій та логічній послідовності.

Історико-системний метод дає змогу до цілісного охоплення реальності подій у досліджуваній темі та розкриття внутрішніх механізмів функціонування суспільних систем. Процес визначений у дослідження має розглядатися як єдине ціле, що дозволило сформувати структуровану та

комплексну картину минулого. Використання історико-системного методу дозволило нам, з'ясувати умови формування творчості братів Гжегожевських у взаємозв'язку із особливостями умов тогочасного розвитку української та хмельницької історії.

Біографічний метод став одним із ключових у нашому дослідженні [84, с. 71], оскільки забезпечував з'ясування світоглядних орієнтирів, життєвих позицій і виокремлення та розкриття найбільш істотних рис особистостей митців.

За допомогою бібліографічного методу ми змогли проаналізувати важливі сторінки з історії навчально-методичної та освітньо-просвітницької діяльності родини Гжегожевських, встановити взаємозв'язок між творчим потенціалом Вадима і Євгена Гжегожевських та їхніми дітьми, і онуками, батьком та дідусем. Також використання біографічного методу дав змогу нам встановити органічну єдність і взаємозв'язок творчого поступу, успіхів і досягнень братів Гжегожевських зі створення, виконання й поширення україномовної музики у медіапросторі Хмельниччини та всієї України. Хоча творчість братів сягає і поза її географічних кордонів.

Застосування синхронного методу передбачає вивчення предмета магістерської роботи у горизонтальній часовій площині. Його використання дозволило нам охарактеризувати ключові події у творчого доробку братів Вадима та Євгена Гжегожевських без звернення до класичної історичної ретроспективи.

Використання діахронного методу дає змогу дослідити поставленні у роботі явища і процеси відповідно до умов історичного часу. Це дозволило виявити генетичний зв'язок між подіями особистих біографій братів із ключовими подіями локальної та загальної історії.

Метод контент-аналізу передбачає використання систематичного, об'єктивного та кількісного вивчення змісту текстових, візуальних чи аудіальних історичних джерел та матеріалів. Це дозволило нам виділити і

простежити закономірності розвитку й тематику використання певного контенту творчого доробку митців.

Застосування методу контент-аналізу дозволив нам провести аналіз основних творів Вадима та Євгена Гжегожевських задля визначення ключової тематики та настроїв.

Таким чином, використання сучасних теоретичних положень, методологічних підходів, принципів і методів магістерської роботи дозволило нам провести ґрунтовне дослідження, досягти визначеної мети, реалізувати дослідницькі завдання та об'єктивно висвітлити її предмет.

## **1.2 Характеристика джерельної бази роботи.**

Окрім масиву матеріалу, вміщеного у періодичній пресі науковій і науково-популярній літературі, магістерська робота базується на достатньо вагомій і репрезентативній джерельній базі.

Для дослідження родини Вадима та Євгена Гжегожевських в розвитку музичної освіти і культури Хмельниччини та України 1979–2023 рр. цінність становлять опубліковані та неопубліковані джерела.

Неопубліковані джерела представлені двома особовими справами 7821 [1] та 7822 [2] фонду 314 Відомчого архіву Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. У них розкривається творча та студентська діяльність Вадима та Євгена Гжегожевських під час навчання на музичному відділенні педагогічного факультету у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті в 1979–1981 рр.

Безперечно, винятково важливе джерелознавче значення мають опубліковані праці самих братів Гжегожевських та матеріали інтерв'ю із ними. Так, важливими для аналізу творчості Вадима та Євгена Гжегожевських є збірники пісень «Ти моя ненько Україно» [4], « Ми родом

із пісні» [7], «Мелодії родоцвіту» [8], «У долі своя весна» [6] та альбом «Україна моя чарівна» [9].

Також тексти пісень Вадима та Євгена містить мережа інтернет [5]. За допомогою аналізу їхнього творчого доробку ми можемо визначити тематику та простежити особливості впливу їхніх пісень на розвиток музичної культури Хмельниччини та України.

Інтерв'ю братів Гжегожевських від 30 вересня 2024 р., в якому вони запрошують глядачів на свій ювілейний концерт [3] містить і висвітлення Вадимом та Євгеном одних і важливих етапів їхньої творчої діяльності, як митців музичної культури.

Важливе значення для магістерської роботи має запис «Ювілейного концерту Заслужених артистів України братів Вадима та Євгена Гжегожевських» [14], де ми дізналися новинки пісень братів та могли відзначити сприйняття їхньої творчості у суспільстві. Також, матеріалу ювілейного концерту заново розкривав віхи життя та творчої діяльності братів Гжегожевських, їхнє становлення, як митців та як педагогічних та державних діячів як Ярмолинеччини, так і всього Поділля.

Л. Шандровська в інтерв'ю з Вадимом та Євгеном Гжегожевськими «Спочатку ми заграли на весіллях, а потім вже йшли до школи» [13] висвітлює ранні віхи життя братів.

Важливим джерелом магістерського дослідження, в роботі та творчості братів Гжегожевських є «Указ президента України № 834/2019» від 9 листопада 2019 р. яким Президент України Володимир Зеленський присвоїв Владиславу та Євгену Гжегожевським, давно заслужені почесні звання, – «Заслужених артистів України» [12].

Потрібними для аналізу джерельної бази магістерської роботи є стаття у мережі Wikipedia [17], де описуються головні віхи творчості братів Гжегожевських. Важливим є навіть сам факт вміщення біографії Владислава та Євгена до своєї складової.

Тексти пісень Владислава та Євгена, теж є важливими джерелами. Потрібними для нас є пісні «У долі своя весна», «Україно моя чарівна» та інші пісні, що вміщені у виданні «Наше слово – зброя: поетично-пісенна антологія» [10]. Значимим є «Літопис нот» [11] Державного бібліографічного покажчику України теж містяться матеріали творчості братів.

Важливими також є статті вміщені у періодичній пресі. Стаття «Заспіваємо на Новий рік» [25] характеризує творчі заходи проведенні Владиславом та Євгеном, що призначалися до святкування нового 2006 року.

Стаття від авторством В. Олійника «Найкращі враження» [32] описує враження автора від пені братів Владислава та Євгена. А, стаття вміщена у газеті «Шкільний світ» під назвою «30 років на сцені» описує захоплення подільським поетом Володимиром Олійником творчістю Братів Гжегожевських. У ній він присвятив братам вірш під назвою «Рідня по пісні. Дорогим братам Гжегожевським».

У публікації В. Олійника «Мистецтво помножене на двох» [33], розкривається особливості пісенної творчості братів Вадима та Євгена Гжегожевських, які розділили свій професійний та музичний шляхи на двох. Автор визначає як схожу зовнішню, так і творчу спорідненість Вадима та Євгена. Також В. Олійник зазначає, що особливістю братів є те, що вони є близнюками.

Схожою за назвою, але дещо іншою за змістом та часом написання, є стаття В. Грошка «Мистецтво помножене на двох» [23], де автор окрім характеристики основних моментів творчої біографії братів Гжегожевських додав аналіз їхніх здобутки впродовж 2011–2018 рр.

Так, у статті «Батьківщина – спадщина від батьків: [Про сім'ю братів співаків Гжегожевських]» [15], що міститься у газеті «Вперед» є відомості про родину та особисте життя братів, як чинників, що вплинули на

становлення подільських митців. У статті автор розриває одну із головних ідей творчості Владислава та Євгена – родина.

У статті Х. Боднар «Хмельницькі музиканти брати Гжегожевські стали заслуженими артистами» [16] аналізується частина творчого шляху Вадима та Євгена Гжегожевських як підґрунтя надання їм звання Заслужених артистів України. Автор зазначає, що роль братів є беззаперечною для розвитку музичної культури подільського краю.

Ю. Б'язгунов у статті «Родинна філософія братів Гжегожевських» [19] висвітлює ментальні особливості братів, їхні вподобання у музичних напрямках та у поглядах та причин їхнього натхнення у написанні нових слів та музики, для звеличення культури рідного краю.

А. Гадзира у статті «Яскравіють барви «мелодії родоцвіту»» [20]. Висвітлює діяльність Вадима та Євгена через їхні пісенну творчість. Водночас А. Д. Гостинна у статті «Родина скриня братів Гжегожевських» [21] характеризує не лише особисті творчі здобутки Євгена та Вадима, але і їхніх дітей та онуків.

А. Гуменюк у статті «Сто літ на двох [50-літ. Ювілей відсвяткували брати Гжегожевські]» [24] вітаючи із п'ятидесятилітнім ювілеєм Вадима та Євгена Гжегожевських, проаналізував їхній творчий та життєві доробки та визначив їхній внесок у розвиток культурного життя краю.

У статті С. Кабачинської «З іскри – полум'я: духовне відродження» [26] пов'язано музично-пісенну та освітньо-просвітницьку творчість братів В. і Є. Гжегожевських духовним відродженням українського народу. При цьому він визначив ключові віхи життя братів та їхні основні музичні здобутки.

М. Кальмуцький у статті «Козацькому роду немає переводу: [Про братів Гжегожевських]» [27], характеризує їх мистецьку, виконавську та композиторську діяльність як продовжувачів української національної та культурної традиції.

Стаття Н. Кирилюк «Уроки життя братів Гжегожевських» [28] через призму діяльнісного підходу характеризує їхні досягнення та звитяги як на творчій, так і на педагогічній нивах.

Статті М. Ковалю «Закохався у пісню: [Про братів Гжегожевських]» [29] та «Я закохався у пісню вашу: [Про творчість родини Гжегожевських]» [30] розкривають творчих доробок Вадима та Євгена Гжегожевських як фундаторів україномовної музичної творчості Хмельниччини та втілення їхньої діяльності у пісенному їхніх нащадків.

У розвідці М. Марценюк «Дві капельки розлилися рікою» [31] висвітлено творчість братів через призму того, що вони є близнюками. Також автор розкрив еволюції творчості братів Гжегожевських.

Б. Савчук у розлогіму аналітичному дописі «Народжені музикою» [35], обґрунтував положення про те, що призначенням братів Вадима та Євгена є поширення української культури та музики. При цьому автор вказує на тяглість музичної творчої традиції у сім'ї Гжегожевських.

Л. Садомська у статті «Як пісня на двох – у них доля одна» [36] розкриває символізм у пісенному доробку братів. Вона зазначає, що у Вадима та Євгена, одна освіта, творчість, звання і навіть дружини – сестри. Тут визначається внесок братів у справі чорнобильських організацій регіону, особисте ставлення братів у чорнобильському русі.

Цікаву аналітичну статтю до тридцятирічного ювілею Вадима та Євгена Гжегожевських – «Тридцять років на сцені» опублікувала І. Салій [38], розриваючи основні віхи їхньої творчості за визначений період. А у розвідці «Щоб наших близнят знали в обличчя» [39] не тільки розкрила творчі надбання братів у Ярмолинеччині, але й зазначила про несправедливість і необумовленність такої, в порівнянні, низької популярності братів й закликала до популяризації їхньої творчості.

В. Сівач у статті «Піснесвіт родини Гжегожевських» вказує на співочу та музичну спадщину родини і підкреслює, що у більшості членів родини великі таланти до музичного мистецтва [40].

Однією із найважливіших газетних статей, яка має політичне забарвлення є стаття В. Шпильової. Вона називається: «Як пісня стала заручницею політичних баталій: [до 30-ліття муз. Творчості братів Гжегожевських]» [43]. У ній, окрім привітання братам Гжегожевським з нагоди тридцятиліття їхньої творчої діяльності, розкрито проблему того, як прихильність братів до однієї з тогочасних політичних сил призвела до забуття імен братів на довгі роки. Вадим та Євген були піддані переслідуванням, обмежувалася їхня творча та виконавська діяльність, також засуджували Едуарда Йосиповича і Марію Петрівну, братів, у зрадники записали і їхнього дідуся.

Не оминула періодична преса і отримання Братами Гжегожевськими різноманітних нагород і звань.

Так, у дописі в газеті «Вперед» від 27 грудня 2018 р.: «Брати Гжегожевські зазначено, що вони вибороли першість у Міжнародному конкурсі-фестивалі Чорнобильські мотиви» в Дніпрі [18]. А в статті Л. Садомської «Як у юності, тьохнуло в грудях», розкривається як із захопленням і тривалими аплодисментами учасники і глядачі сприйняли одностайне рішення журі про присудження першого місця братам Гжегожевським. Тим більше, що для них це був двадцятий, ювілейний фестиваль [37]. З якою ейфорією глядачі сприйняли пісню братів «Чорнобильські мотиви», показало беззаперечність перемоги братів Гжегожевських. Г. Ровінська у статті «Наш фестиваль проводився в Києві» [34] відзначила виступ братів Гжегожевських на Київському музичному фестивалі. Також вона проаналізувала особисту участь у конкурсі В. та Є. Гжегожевських та твори, які вони виконували.

Допис у газеті «Шкільний світ» від 2005 р. описує виступ братів у Ярмолинцях під час святкування нового року [25].

Христина Чорногуз у статті «Парад талановитих близнюків» [42], який відбувся у Кам'янець-Подільському в 2012 р., розкриває десяту річницю проведення Вадимом та Євгеном фестивалю який започаткували

брати. Автор розкриває те, що його учасниками за десять років стали мистецькі близнюки з різноманітних куточків України та закордону. Знаковим для десятого фестивалю стало створення його дитячої частини – «Дві краплини».

У вересні 2024 р. брати В. і Є. Гжегожевські відзначили сорокап'ятирічний ювілей. В честь нього вони провели ювілейний концерт. Ці події описала А. Граб у статті «Заслужені артисти Вадим та Євген Гжегожевські відзначили свій ювілей» [22].

Таким чином, джерела магістерської роботи представлені статтями, вміщеними у подільській і загальноукраїнській періодичній пресі, піснями, збірками та альбомами Вадима і Євгена Гжегожевських, записаними інтерв'ю на телебаченні та творчих концертах у періодичній пресі, неопублікованими матеріалами двадцять шостої та двадцять дев'ятої справ Відомчого архіву Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, політичних антологій, нот та інтерв'ю із братами. Це дозволяє стверджувати, що проведений нами аналіз опублікованих і неопублікованих історичних джерел та періодичної преси дозволив повністю розкрити мету та завдання магістерської роботи.

### **Висновки до розділу**

Загалом, проблема визначення значення родини Вадима та Євгена Гжегожевських в розвитку музичної культури Хмельниччини та України у 1979–2023 рр., попри свою необхідність та актуальність, досі майже недосліджена. Більшість праць які ми використали у магістерській роботі опосередковано стосуються предмету дослідження.

Для кращого аналізу мети та завдань магістерської роботи ми розділили історіографію на так етапи наукова література і праці із теорії та практики музичного мистецтва.

Виконання мети та завдань дослідження стало можливим за допомогою використання принципів історизму, об'єктивності та системності. Цьому сприяло застосування наукових методів: проблемно-хронологічного, історико-типологічного, історико-генетичного, біографічного, синхронного, асинхронного та контент-аналізу. Всі вони дозволили зробити неупереджений аналіз проблеми поставлених у магістерській роботі, висвітлити її мету та поставленні завдання.

Джерелами магістерської роботи є опубліковані та неопубліковані відомості про братів Гжегожевських. До них відносяться збірники пісень братів, їхні альбоми у мережі Інтернет, запрошення на ювілейний концерт братів Гжегожевських та сам концерт. Важливими є данні зосередженні у періодичній пресі.

Ключовими джерелами являються неопубліковані джерела вміщенні у Відомчому архіві Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка. Джерельну основу роботи формують матеріали вміщенні у газетах «Вперед», «Подільські вісті», «Шкільний світ» та інших, у них розкриваються бачення творчості братів у Подільській та Українській суспільних думках. Аналіз періодичної преси засвідчує те, що які б важливі мистецькі, культурні чи, взагалі, масові заходи відбувалися у Подільському регіону беззаперечну участь у них приймали брати Гжегожевські.

Також, важливими джерелами є інтерв'ю з братами на каналі TV7, запис сольного концерту братів, їхні пісні та музика, розпорядження президента України про присвоєння Владиславу та Євгену Гжегожевським звання Заслужених артистів України та антологіями до авторства яких вони долучилися.

## Розділ 2

### СТАНОВЛЕННЯ ВАДИМА ТА ЄВГЕНА ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ ЯК ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

*«Коли радість чи біль, ми все ділим на двох,  
Бог талантом одним наділив нас обох»*  
слова пісні Вадима та Євгена Гжегожевських

#### 2.1 Сім'я, освіта та виховання молодих талантів.

Ключовими чинниками, що впливають на формування особистості є освіта, внутрішні задатки, виховання та оточення. Вадиму та Євгену Гжегожевським пощастило народитися у сім'ї, яка мала почуття прекрасного, мала мистецькі нахили та розуміла значення музики для формування національної ідентичності. Музика у них була закладена на генетичному рівні, про це свідчить участь представників сім'ї у музичній творчості протягом багатьох поколінь.

Сім'я Гжегожевських довгий період часу проживала у Солобківцях та мала польське походження [15, с. 7]. У складі населення Солобковець посідала чільне місце польська громада, а до Другої світової війни і єврейська спільнота. У селі співіснували різні народи, що сформувало його автентичність та індивідуальність. Це теж було важливим чинником у становленні братів.

Поодиноким явищем для митців художньої культури є володіння більше як одним музичним інструментом. Але і тут Владислав та Євген були особливими. Адже, з раннього дитинства, ще до шкільних років, вони опанували на любительському рівні різних клавішних, духових і струнних музичних інструментів. Брати Гжегожевські навчилися грати на трубі, кларнеті, альті та гармоніці [13]. Це свідчить про їхній особливе музичне

обдарування, тонке бачення прекрасного, особливе розуміння краси подільського краю та нашої держави.

Значення прізвища «Гжегожевські» самі Вадим та Євген Едуардовичів відводять від польського імені «Гжегож» зазначаючи на своєму польському корінні по лінії батька Едуарда Йосиповича [13].

Владислав та Євген Гжегожевські народилися 6 вересня 1959 р. у селі Солобківці створеного у 1957 р. Ярмолинецького району [17]. Батьком братів був Едуард Йосипович, який самотужки зміг здобув музичні навички. Він володів грою на духових музичних інструментах та баяні. За словами Владислава (ім'я Вадим є його сценічним псевдонімом) та Євгена, він був кращим баяністом у селі Солобківці [19, с. 4].

Для кращого розуміння змісту магістерської роботи, зазначаємо рівнозначність імен «Владислав» та «Вадим» Гжегожевський. Де перше ім'я – справжнє вписане у метричні документи, а друге сценічне. Показовим є те, що у мистецьких колах Владислав Гжегожевський є маловідомий, відомим є його сценічне ім'я «Вадим».

Власне, основи музичної грамоти, гри на різноманітних музичних інструментах, Владислав та Євген здобули саме від власного батька Едуарда Йосиповича [Див.: Додаток А і Б].

Згодом Едуард Йосипович почав працювати вчителем музики у Солобковецькій середній школі, де навчав маленьких солобківчан основам музичної грамоти. До самої пенсії батько братів Гжегожевських очолював музичний оркестр села Солобківці [23, с. 3].

Оркестр спеціалізувався на грі на різноманітних народних та духових інструментах. Цікавим є те, що одразу із створенням оркестру, Едуард Йосипович, взяв до його складу, свою дружину, Марію Петрівну. Внаслідок відвідин оркестру та багатьох репетицій вона опанувала гру на українському народному інструменті – домрі [28, с. 8]. Оркестр став осередком дозвілля і творчості мешканців Солобківців. Таке мистецьке виховання дорослих, згодом стане підґрунтям відкриття в селі дитячої

музичної школи та формування музичної освіти серед підростаючого покоління села.

Едуард Йосипович Гжегожевський сам навчав Владислава та Євгена гри на баяні, ставши їхнім першим вчителем музики. Музичну освіту, від батька, отримали не лише Владислав та Євген, але і їхній старший на шість років брат Віталій [30, с. 8].

Віталій Гжегожевський працював вчителем музики у школі, а згодом став баяністом у військовому ансамблі та Державному ансамблі пісні і танцю «Подільська» (він нині носить назву «Козаки Поділля» Хмельницької обласної філармонії [86, с. 451]. Віталій довгий час працював вчителем музики Шарівської музичної школи, поширюючи серед підростаючого покоління любов до музики та української пісні.

Проте, тяглість музичної традиції сім'ї Гжегожевських самі Брати відводять своєму дідусю, батьку Едуарда Йосиповича, Йосипа Даниловича. Він був відомим регентом та органістом у Солобковецькому костелі. А батько Йосипа Даниловича служив трубачем ще за часів Царства Польського. Тут можна характеризувати і трагічну сторінку сім'ї Гжегожевських, адже Йосипа Даниловича через його польське походження, було несправедливо обвинувачено як «агента польської розвідки». Тому Едуард Данилович у дванадцятирічному віці залишився без батька.

Виходячи із цього можна стверджувати, що по батьковій лінії Владиславу та Євгену були генетично передані природній потужний талант і любов до музики, зрощені у вихованні.

Мати братів Гжегожевських Марія Петрівна була справжньою українською жінкою, яка вміла і любила вишивати. І як не дивно, привчила синів до вишивання, вклавши у їхню свідомість розуміння прекрасного, розмаю кольорі та духу української культурної традиції [14].

Такі сімейні традиції та любов до прекрасного, дозволили братам зрозуміти значення творчості, музики та прекрасного. Тому, не дивно, що ще з трьох річного віку Владислав та Євген вже навчалися гри на

різноманітних музичних інструментах. Основу для їхньої музичної освіти складали духові та народні інструменти. Одним із перших для науки був баян Едуарда Йосиповича – «Кремінне» [86, с. 449].

Самі брати згадують дитинство, що «вони ставили баян на табурет і у двох вчилися грати, один на одній клавіатурі, а другий підігравав басами на іншій. Потім мінялися місцями» [13]. До речі, це вміння вони демонстрували на концерті в актовій залі Будинку профспілок, присвяченому 65-річчю від дня народження і 45-ої річниці їхньої творчої діяльності. Це дозволяє стверджувати про те, що бажання навчатися музики та розвивати свої музичні навички в братів було надзвичайно потужним.

Брати оволоділи технікою гри на альті, трубі, баяні. Тому, не дивно, що Едуард Йосипович ще до шести років подарував Владиславу та Євгену їхні перші особисті музичні інструменти. Ними стали труби. Навіть на звітному концерті присвяченому ювілею творчості братів вони знову грають на цих своїх перших музичних інструментах [26, с. 4].

Згодом братам вдалося опанувати репертуаром духового оркестру, яким керував Едуард Йосипович. Далі Владислав та Євген самі почали виступати на культурних заходах рідного та весіллях села. У оркестрі, під пильним наглядом батька та односельчан, які мали знання та навички у музичній галузі, Вадима та Євгена навчили майстерності виконання різноманітних мелодій, чистоті гри та вміння відчувати та розуміти музику. В таких умовах шліфувалася та розвивалася музична майстерність братів [38, с. 14]. Саме тоді почав формуватися їхній власний мистецький смак і неповторний музичний стиль.

З того часу Владислав та Євген не лише розвивали свої навички, але і знайшли перші заробітки. Вони часто допомагали батьку грати на сільських святах та весіллях. Їм належить вислів «спочатку ми грали на весіллях, а потім вже йшли до школи» [13].

Ці перші зароблені кошти брати відавали Едуарду Йосиповичу та Марії Петрівні. Самі брати, описуючи ті події, в інтерв'ю жартома казали,

що «спочатку ми грали на весіллях, а потім вже пішли до школи». Л. Шандровська вказувала: «Наші батьки, якщо купували баян, то обидвом, велосипед – знов обидвом...Отож, між нами, практично, не виникало конфліктів, і виросли ми схожими не лише зовні, а й характерами» [13]. Це свідчить про те, в якому толерантному та гуманному соціумі виросли брати Гжегожевські. Що в подальшому знайде відображенні і у їхній творчості.

У п'ятирічному віці мистецькі здібності Владислава та Євгена помітила вчителька братів із Солобковецької школи. Вона запропонувала їх опанувати нові навички та знання – хореографію. Батьки братів погодилися. І знову, братам пощастило, адже керівником гуртка із хореографії була колишня артистка Харківського театру опери та балету, фахівець своєї справи, яка була родом із міста Харкова, Галина Євгеніївна Тобух [14]. Вона сформувала у братів поставу, відчуття стилю та музики. Тому музичне виконання братів і сьогодні супроводжуються виконанням танцювальних рухів.

Навіть у такій специфічній справі як хореографія теж був здійснений батько братів, Едуард Йосипович. Йому дісталася почесна роль акомпаніатора (музичного супроводжуючого) хореографічного гуртка. Що цікаво, що батька у такій відповідальній місії, згодом замінив старший брат Владислава та Євгена, Віталій. Він був старшим від братів на шість років і теж оволодів основами музичного мистецтва.

Пов'язаність із музикою дідуса, батька, матері та брата сформувало у Вадима та Євгена бачення беззаперечності музики у своєму житті. Музика стала їхньою душею та справою всього життя.

Галина Євгеніївна як керівник хореографічного гуртка, і просто як майстер своєї справи, навчила багатьох дітей із села Солобківці різним видам танців. Окрім цього, вона сформувала у них поставу, рухи, що проглядаються у братів, навіть протягом кількох десятиліть. Це досі спостерігається у зовнішньому вигляді Владислава та Євгена.

Брати та інші учасники гуртка рали участь у різноманітних обласних конкурсах та олімпіадах з художньої самодіяльності. Особливим досягненням, на думку братів, був виступ у місті Києві.

Згодом, керівник гуртка, Галина Євгеніївна залишила село Солобківці та свою педагогічну діяльність у хореографічному гуртку, але родина Гжегожевських, ще довго підтримувала з нею зв'язок через часте листування. Це свідчить про прив'язаність братів до Галини Євгеніївни та її внесок у формування особливого мистецького стилю братів.

У 1972 р. в селі Солобківці сталася визначна подія освітнього та культурного життя: було відкрито філіал Ярмолинецької дитячої музичної школи, яка працює і досі, поповнюючи нашу державу відомими співаками та музикантами [64, с.7-16].

Дата відкриття філіалу Ярмолинецької музичної школи припала на навчання братів у п'ятому класі Солобковецької середньої школи. Тому вони вже усвідомлено вирішили вступити до музичної школи. Їм вдалося успішно пройти відбір і того ж року розпочати навчання по класу труби у досвідченого педагога Віталія Прокоповича Колодія [57, с. 953].

Новий педагог став для братів черговим наставником і фундатором їхньої творчої діяльності. Віталій Прокопович став прикладом для наслідування для Владислава та Євгена [41]. До того ж, своїм прикладом та майстерністю він показав учням, що фахівець має бути відповідальним і стриманим. Також, він помітив надзвичайні задатки та талант Владислава і Євгена до музики [Див. Додаток Б]. Тому спеціально підбирав для новоствореного дуету трубачів, цікаві та зрозумілі мелодії. За період навчання у Солобковецькій філії брати Гжегожевські ще більше розвинули свій творчий потенціал.

Вище зазначене дозволяє стверджувати, що Віталій Прокопович Колодій був одним із ключових постатей, яка вплинула на формування свідомості Владислава та Євгена, їхнє подальше навчання і творчість у царині музичного мистецтва.

З того часу, Владислав та Євген Гжегожевські стали постійними учасниками та призерами різноманітних музичних та виконавських конкурсів, як вихованці Солобковецької філії Ярмолинецької музичної школи так і як вихованці оркестру Едуарда Йосиповича [81, с. 12]. Підтримка Едуарда Йосиповича та Марії Петрівни для творчості синів є важливим чинником. Адже протягом, півстоліття, вони залишалися головними критиками та підтримкою їхньої творчої діяльності.

70-ті рр. XX ст. стали періодом значної активізації педагогічної та просвітницької діяльності демократично налаштованої інтелігенції і започаткування нових течій у музичному мистецтві. Музичні твори того періоду формувалися під впливом нових музичних інструментів. Сформувалися нові гурти, які стали далекими від напрямку соцреалізму. Зразковими у цьому стали гурти: «Смерічка», «Пісняри» та «Самоцвіти», вони принесли нове музичне звучання та використання нестандартних музичних інструментів [87, с. 452].

Такий вид музичного мистецтва став своєрідною опозицією до радянської влади доби брежнєвського застою. Брати теж бажали долучитися, до цього пасивного опору радянській владі, тому у сільській кузні вони самі почали створювати новий музичний інструмент – електрогітари. Нові інструменти творилися за особистими кресленнями та розробками Владислава та Євгена. У їхній розробці та виробництві брати враховували деталі ударних інструментів. Мало того, вони навчали гри на новому музичному інструментів друзів та однолітків.

Хоча знання Владислава та Євгена стосувалися переважно духових інструментів та баяну, тоді ж вони самостійно опанували гру на гітарі. Гітарі яку вони самі розробили, що теж є знаковим. Мало того, вони ще й навчили гри на гітарі своїх друзів та однокласників. Це дало змогу Владиславу та Євгену створити у Солобковецькій школі вокально-інструментальний ансамбль «Юність» [96, с. 279].

Новостворений ансамбль «Юність» був регулярним учасником шкільних та позашкільних масових заходів, різноманітних конкурсів та районних олімпіад художньої самодіяльності. Ансамбль був їх частим переможцем та призером. Така активна творча діяльність та популярність у певних колах дала змогу Владиславу та Євгену отримати, як нагороду, путівки до обласного піонерського табору «Подільська» [36]. Згодом керівництво табору вже само почало запрошувати братів. Ключовою умовою отримання путівок – було музичні виступи братів Гжегожевських.

У 1974 р. Анатолій Іванович Степанишен, який тільки обійняв посаду директора піонерського табору відпочинку «Юність», котрий знаходився у селі Шарівка Ярмолинецького району, запропонував братам стати піонервожатами табору [40, с. 12]. В такий спосіб восьмикласники Владислав та Євген отримали свою першу роботу на посаді піонервожатих на період літніх шкільних канікул. Згодом, вже в студентські роки, братів із Анатолієм Івановичем пов'язала і родинна історія, адже його доньки вийшли заміж за Вадима та Євгена Гжегожевських. Знаковим у розвитку цих подій стало те, що новостворений табір носив таку ж назву, як і створений братами ансамбль «Юність». А в 1976 р., після закінчення школи, вони отримали своє перше офіційне робоче місце в Шарівській середній школі. Анатолій Іванович, який на той момент став директором школи, призначив Владислава на посаду шкільного бібліотекара і Євгена на шкільного бібліотекара [35]. Ці посади стали знаковими у діяльності братів, адже свою подальшу викладацьку долю вони пов'яжуть із селом Шарівка, де проживають і сьогодні.

Але, навіть, в такій ситуації брати не полишили творчу діяльність та очолили гуртки художньої самодіяльності Шарівської школи. Наступною сторінкою творчості Владислава та Євгена Гжегожевських стало здобуття вищої музичної освіти.

Отже, творчий шлях братів Гжегожевських розпочався із раннього дитинства. Спочатку вони опанували свої перші музичні інструменти,

почали танцювати, і лише тоді розпочали пісенну кар'єру. Сім'я, виховання, природні задатки шкільна та музична освіта Владислава та Євгена Гжегожевських сформували їхній світогляд, творчий потенціал та прагнення до постійного самовдосконалення. Сім'я Гжегожевських стала основою виховання братів. У ній вони змогли проявляти творчу індивідуальність, тим самим формувати у братів українську національну і культурну ідентичність.

## **2.2 Фахове і творче становлення митців у період навчання в Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті.**

Творчість більшості діячів культури та мистецтва розпочалося саме зі студентського життя. Це не оминуло і творчість Вадима та Євгена Гжегожевських. Хоча, за спогадами братів, вони планували вступити до Київського інституту культури, але оскільки їм дали одне направлення на двох», вони не ризикувати. Маючи інформацію від батьків і вчителів про музичне відділення на факультеті педагогіки і методики початкового навчання Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, яке функціонувало після ліквідації музично-педагогічного факультету, без вагань подали влітку 1977 р. до нього документи. Після успішних вступних випробувань стали студентами факультету підготовки вчителів початкових класів.

Саме на цьому факультеті, передусім на базі кафедри музики і співів педінституту вони сформувалися як майбутні педагоги, як найкраще розкривши свій творчий потенціал. Хоча до періоду навчання на факультеті брати неодноразово були учасниками різноманітних оглядах, фестивалях та олімпіадах [1, арк. 1-29; 2, арк. 1-26].

Владиславу та Євгену пощастило, бо деканом факультету педагогіки і методики початкового навчання був досвідчений і чуйний освітянин, кандидат педагогічних наук, доцент Анатолій Сергійович Хоптяр. Декан і кафедра музики інституту вклали у братів свої знання та навички.

Здобували вищу педагогічну освіту Владислав та Євген Гжегожевські на музичній кафедрі, яку тоді очолював старший викладач Володимир Григорович Кузь, невдовзі декан, а пізніше – ректор Уманського державного педагогічного інституту. Завдяки її творчому колективу, а особливо прекрасним педагогам і композиторам – заслуженому працівнику культури України Олексію Давидовичу Бецу та старійшині кафедри, відомому в Україні хормейстру і диригенту народної хорової капели інституту Борису Романовичу Ліпману зріли в своїй мистецькій майстерності [76, с. 924]. На кафедрі музики і співів працювало вісім штатних викладачів, які забезпечували викладання таких навчальних дисциплін, як: основи теорії музики і сольфеджіо, методика музичного виховання, хоровий клас і гра на музичних інструментах. Враховуючи специфіку, викладачі готували специфічні навчально-методичні матеріали. Зокрема, З. П. Яропуд і А. В. Попович розробили нову програму «Музичний інструмент», схвалену Міністерством освіти України; З. П. Яропуд опублікував «Програму і методичний курс комплексного вивчення методики музичного виховання, основ теорії музики і сольфеджіо», а також методичні рекомендації з читання спецкурсу «Вивчення музичної літератури в школі» тощо [57, с. 278]. Все це, безумовно, справляло позитивний вплив на підготовку фахівців із музичним спрямуванням.

Професорсько-викладацький склад інституту, кафедра музики, колектив факультету та інституту, однокласники і шанувальники творчості братів Гжегожевських невтомно вкладали у Владислава та Євгена свої знання, багатий досвід та навички володіння багатьма музичними інструментами. Не останню роль у цьому відіграло культурне пожвавлення в краї, пов'язане з сценічною творчістю М. Балеми, М. Гнатюка,

М. Одольської, М. Печенюк, Т. Плющ, П. Ситника багатьох інших талановитих краян.

Музичне відділення Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту стало справжнім культовим осередком збереження, розвитку та передачі особливої духовної аури, де студенти мали можливість сповна задовільнити свої музичні інтереси й зацікавлення, черпати натхнення і життєствердні радощі. Це згодом стало одним із чинників формування специфічних тем висвітлених у піснях братів.

У середовищі Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту брати розпочали творити свою пісенну і музичну сагу, зіткану з віртуозних звуків струн гітар, баянів, чарівних голосів. Зерна добрих справ, посіяних батьками, щедро проросли при підтримці викладачів факультету. Вони надали братам путівку в освітянську галузь, забезпечивши ґрунтовну музично-педагогічну освіту та глибоке розуміння краси музики та мистецтва.

Брати Гжегожевські майже від самого початку навчання легко і невимушено влились в освітньо-музичне життя факультету і закладу вищої освіти. Ні один творчий вечір, концерт у стінах закладу не відбувався без їх участі [1, арк. 19; 2, арк. 18]. Можна з впевненістю сказати, що майбутні педагоги, співаки і музиканти були своєрідними рекордсменами за участю в різноманітних творчих колективах і культурно-мистецьких заходах. Саме тут вони знайшли ідеальне середовище для розвитку своїх музичних інтересів, вдосконалення майстерності та створення пісень, що згодом стали частиною української культурної спадщини.

У таких освітніх і соціально-психологічних умовах Владислав та Євген розпочали формування власного музичного стилю. Вони стали активними учасниками життя педагогічного факультету: практично виступали на всіх факультетських, інститутських і міських концертах, різноманітних конкурсах, творчих вечорах, на яких демонстрували і вдосконалювали свої здібності і виконавську майстерність у грі на баяні,

гітарі та вокалі [56, с. 127; 76, с. 924]. Ці перші творчі дебюти дали їм базовий досвід та впевненість. Ключовим у цьому стала щира підтримка студентів, адміністрації та викладачів Кам'янець-Подільського держаного педагогічного інституту.

Розташування педагогічного інституту та педагогічного факультету теж сприяло до творчості братів. Адже, річка Смотрич та Кам'янець-Подільська фортеця живили творчий всесвіт не лише музикантів, але і художників та інших митців.

Творчість завжди будується на палкій любові до рідної землі, бо ж саме про неї славетна Леся Українка сказала крилату фразу: «Красо України Подолле».

Сил і завзяття додавали численні пам'ятки історії та культури, Стара фортеця з її неповторною і благодатною архітектурою як вічний захисник і дозорець мешканців, гостей, туристів, а соковиті барви, виткані з казково багатой природи та каменю каньйону в'юнкової річки, що обперезала своїм намистом Старе місто, заряджали енергією, живили й наповнювати їхню глибоку і невичерпну творчу уяву.

Поліфонічний театр ландшафтів розкішних парків, фарб, запахів, музики слугували їм генераторами творчих ідей, починань, планів, проєктів. Працювали над собою із завзяттям та ентузіазмом, виробляли власну витончену ліричність і манеру, розвивали культ високої майстерності, власні самобутні голоси й дивовижні усмішки [85, р. 21-27].

Дивовижне тяжіння до прекрасного, своєрідне бачення музики підсилювали творчим запалом, врівноваженістю і розважливістю. Їх багатогранна творчість робила свою справу: посилювала національну свідомість і дедалі більше розширювала горизонти тонкого ліричного бачення свого музичного неспокою.

Набуті знання, мистецький досвід і творчий доробок за часів студентства стали ґрунтовною серцевиною по шляху гармонійного розвитку та вдосконалення. Ось чому без перебільшення можна стверджувати, що

саме в рідному інституті і місті студентської молоді Владислав та Євген здобули перші призи, нагороди, культурно-мистецьке визнання. Тут яскраво засвітилися творчі зірки талановитих і самобутніх подолян.

Першорядну роль у їх професійному становленні як піснярів відіграли Б. Р. Ліпман, О. Д. Беца, Г. Є. Кот, Т. М. Плющ, М. А. Печенюк, В. Ф. Олійник, З. П. Яропуд. Особливе місце в цьому відіграла Т. Кидалова, яка опікувалася розвитком самобутньої інститутської художньої самодіяльності. Самі Владислав та Євген не раз із пієтетом згадують своїх наставників і рідний інститут: «там нас прийняли з розкритими обіймами, і викладачі, куди б не їздили на концерти, всюди брали нас із собою» [13].

Особливо відзначають: самодіяльного композитора, заслуженого працівника культури України, члена Всеукраїнської музичної спілки Олексія Беца, відомого хормейстера Бориса Ліпмана та хорового диригента, баяніста і фольклориста Зиновія Яропуда [87, с. 450]. Вони підтримували будь які творчі ідеї братів, організовували різноманітні концерти та мистецькі заходи із їхньою участю.

Неоціненну підтримку митцям надавав ректор університету, доцент Анатолій Олексійович Копилов. Керівництво факультету, адміністрація, громадське самоуправління інституту завжди йшли на зустріч Владиславу та Євгену та створювали умови для участі у конкурсах концертах та фестивалях.

Тому невдовзі Владислав та Євген створили студентський вокально-інструментальний ансамбль, навколо якого об'єдналося студентське життя рідного та сільськогосподарського інституту [87, с. 450-451]. Зали, де виступали братів наповнювалися глядачами, брати отримали перших своїх мистецьких шанувальників.

Творчість та природній потенціал братів не залишилися непоміченими, адже ще в період студентства брати почали отримувати перші нагороди у різноманітних регіональних, республіканських та загальносоюзних конкурсах. До них можемо віднести:

- 1979 р. Вадим та Євген Гжегожевські отримали категорію професійного артиста;
- Лауреати республіканського конкурсу комсомольської та молодіжної пісні;
- Лауреати фестивалю «Молоді голоси»;
- Лауреати міського конкурсу молодіжної естрадної пісні «Юність»;
- Дипломанти Всесоюзного фестивалю мистецтв «Кримські зорі», за що отримали грамоти Міністерства освіти України та республіканської Ради профспілок [38, с. 14].

Звання професійних артистів дало змогу братам розширити сферу поширення власного таланту через участь у різноманітних професійних конкурсах і фестивалях, де виступали дуже популярні на той час музиканти та співаки. Серед них: Софія Ротару, Назарій Яремчук, Василь Зінкевич, Павло Дворський, Махмуд Есамбаєв, Володимир Винокур, Юрій Богатіков [24, с. 2]. Самі брати зазначали, що відомі українські професійні артисти завжди з повагою ставилися до них та те, що на таких культурних заходах панувала атмосфера доброзичливості та співпраці між митцями.

В творчому зростанні боратів Вадима і Євгена Гжегожевських особливе місце посіла їх участь у фестивалі молодіжної пісні в Чернівцях у червні 1978 р., на якому член журі Володимир Івасюк подарував їм пісню «У долі своя весна» [6]. Вони вказували на те, що під час знайомства із Володимиром Івасюком показали йому свій доробок, а він вражений талантом молодих виконавців, подарував їм свою пісню.

Брати продовжили свою творчу діяльність на регіональних фестивалях та конкурсах (міські та обласні у Кам'янець-Подільському та Хмельницькому), конкурси республіканського та всесоюзного рівнів [78, с. 139-140]. Брати В. і Є. Гжегожевські були активними учасниками багатогранної культурно-масової роботи інституту.

Вони співали в хоровій капелі, грали в оркестрі народних інструментів, духовому оркестрі інституту, брали участь у багатьох міжнародних і республіканських конкурсах й фестивалях [1, арк. 19; 2, арк. 18], були учасниками популярної телепередачі «Сяйво» на телебаченні в м. Чернівці, неодноразова виступали на Хмельницькому та загальноукраїнському телебаченні [56, с. 127].

У творчому становленні митців особливо пам'ятною в 1979 р. їх була участь у днях культури Радянського Союзу в Польщі [29]. Наступного року талановиті студенти брали участь у концертних програмах під час Олімпіади–1980 в Києві [28]. Це був їх небачений сценічний злет, адже саме тоді вони стали лауреатами низки авторитетних творчих конкурсів й учасниками багатьох концертів періоду Олімпіади 1980 р.

Тому цілком закономірно, що у грудні 1980 р. в залі обласної федерації ради профспілок Хмельницької області, з ініціативи директора будинку творчості профспілок Петра Вочишена, відбувся перший творчий вечір братів Гжегожевських [30].

На творчому вечорі, окрім музичних творів братів, звучали пісні таких подільських авторів, як: Олексій Бец, Іван Пустовий, Микола Булема, Віталій Гжегожевський (брат Владислава та Євгена) [87, с. 451].

Таким чином, вроджені музичні здібності і нахили Владислава та Євгена Гжегожевських знайшли в колективі Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту благодатний ґрунт, де навчали і виховували талановиті педагоги, знані майстри пісні і музики, пронизані великою сердечною любов'ю до духовних скарбів українського народу.

### **Висновки до розділу**

Владислав та Євген Гжегожевські народилися у сім'ї з потужною музичною традицією. Адже їх прадідусь, дідусь та батько були музикантами. Хоча, батько здобув музичну освіту самотужки, але любов та хист до

музики передається у сім'ї Гжегожевських на генетичному рівні. Батько братів, Едуард Йосипович керував оркестром, навчав односельчан гри на духових музичних інструментах. Мати, Марія Петрівна через вишивку формувала у Владислава та Євгена вміння бачити та розвивати красу.

Першими музичним інструментами були подаровані батьком труби та батьківський баян. Навчаючись у Солобковецькій школі, Владислав та Євген були яскравими учасниками гуртка хореографії. У 1972 р. вони стали учнями Солобковецької філії Ярмолинецької музичної школи, де вже здобували фахову музичну освіту.

Брати сформували власний ансамбль «Юність», де навчали своїх друзів та всіх бажаючих гри на гітарі. Згодом Владислав та Євген поширювали свою діяльність через масові заходи учнівської самодіяльності. Їхню творчість оцінили, вони стали піонер-вожатами Шарівського піонерського табору, а згодом опановували професії лаборантів та бібліотекара.

Проявили свою творчу діяльність брати у Кам'янець-Подільський державного педагогічного інституту, його педагогічний факультет та відділ музики створили сприятливі умови задля розквіту їхньої творчості. Саме, тому перші професійні злети та звання вони отримали будучи студентами педагогічного інституту.

Творчій діяльності братів сприяло і саме місто, де кожний куточок надив до творчості. Це велична, незламна фортеця, прекрасний Смотрич, та і кожний шматочок міста давав змогу братам створити тут свої кращі шедеври. З чуйністю та розуміння ставилися до діяльності Владислава та Євгена і професорсько-педагогічний склад педагогічного інституту.

Завдяки підтримці та допомозі викладацького складу брати змогли проявити себе як артисти і композитори у самобутній творчій гармонії з винятковим працелюбством. За роки навчання в інституті талановиті брати сповна пізнали та професійно засвоїли камертон витонченого естетизму, творчого неспокою, одержимості, життєствердного оптимізму і натхнення.

Все своє творче життя талановиті подоляни засвідчували, що лише обстоюючи та утверджуючи власні культурні і духовні надбання, ми прокладаємо високоцивілізоване майбутнє для наступних поколінь українців.

### Розділ 3

## ТВОРЧИЙ ШЛЯХ БРАТІВ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ ВІД КАТЕГОРІЇ САМОДІЯЛЬНИХ ВИКОНАВЦІВ ДО ПРОФЕСІЙНИХ АРТИСТІВ І ЗАСЛУЖЕНИХ АРТИСТІВ УКРАЇНИ

*«Ми обрали свої родини, свій край  
та свою пісню»*

Заслужені артисти України,  
Вадим та Євген Гжегожевські

### 3.1 Освітні і сценічні горизонти братів Гжегожевських у 1981–2019 рр.

Владислав і Вадим Гжегожевські закінчили Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут у 1981 р. й одразу розпочали педагогічну працю за спеціальністю – вчителя музики. Місце роботи стало вже рідне на той час за покликанням село Шарівка. Його назву дослідники пов'язують із величною шароподібною п'ятиярусною церквою-фортецею з дзвіницею XIV ст., що належить до унікальних пам'яток мурованої оборонної архітектури. В радянські часи її перетворили на радгоспний склад і лише на початку 90-х рр. минулого століття храм відбудували й повернули йому богослужбове призначення [92].

В школі майже на початку учительської кар'єри молоді педагоги обладнали для уроків музики і співів класний кабінет. У ньому були піаніно, баян, музична ігротека, музична дошка, на кожному учнівському місці металофони, розграфлені лініями для музичних диктантів столи, телевізор, кіноапарат, плакатниця і, звісно, пульт управління для вчителя. Крім того, в класі було чимало портретів композиторів, співаків і стенди. Задні ряди зробили з підвищенням, як на сцені. Для цього довелось витратити чимало власних і зароблених на концертах коштів. Тут талановиті та патріотичні

педагоги проводили уроки музики, заняття гуртків, репетиції, різноманітні культурно-мистецькі заходи [26].

Але, попри педагогічну діяльність, музичну творчість, вони не залишили. Про це свідчать їхні творчі досягнення за цей визначений період у 1981–2019 рр. Брати були учасниками різноманітних фестивалів та конкурсів, започатковували свої, писали нові пісні та музику до них, видавали музичні альбоми та виступали на телебаченні.

Першою знаковою подією обох молодих педагогів став жовтень 1983 р., коли Владислав та Євген Гжегожевські взяли участь у республіканському телевізійному фестивалі «Сонячні кларнети», що відбувався у місті Києві, за результатами якої були удостоєні звання його лауреатів [17].

Наступна визначна подія сталася у травні 1985 р., тоді брати Гжегожевські отримали Диплом та звання лауреатів (медаль) у Всесоюзному огляді художньої самодіяльності присвяченому сорокаріччю Перемоги у другій світовій війні. Тоді ж Владислав та Євген отримали нову відзнаку – Диплом Союзу композиторів [Див.: Додаток Д]. Це свідчило про те, що пісенну та музичну творчість брати визнали композитори Поділля та всієї України.

Брати Гжегожевські були учасниками популярної, на той час, передачі на Центральному телебаченні у місті Москва «Шире Круг». Це свідчить про значну популярність братів, адже на центральне телебачення було дуже важко потрапити [44, с. 40]. Також Владислав та Євген були учасниками різноманітних звітних творчих концертах від Хмельницької області у Києві в Палаці культури «Україна».

Брати також систематично представляли Хмельниччину на «Виставці досягнень народного господарства, за що отримали часті відзнаки, грамоти та нагороди.

Важливо наголосити на тому, що Владислав та Євген займалися громадською діяльністю. Вони розуміли, що їхня пісня є запорукою

підтримки українському народу в умовах важки життєвих обставин. Такою страшною подією для України стала 26 квітня 1986 р. аварія на Чорнобильській атомній електростанції. Тому цілком закономірно, що брати Гжегожевські активно поширювали свою творчість серед ліквідаторів аварії на Чорнобильській атомній електростанції серед військовослужбовців Одеського військового округу вже у 1987 р. [18]. Там, за словами братів, вони отримали ураження, які призвели до часткового облісіння.

За таку діяльність, у серпні 1987 р. брати Гжегожевські отримали грамоту за участь концертних програмах для ліквідаторів Чорнобильської атомної електростанції, що відбулося у місті Києві у військовій частині № 44316. В той же час, Владислав та Євген отримали Почесну грамоту Досягнень народного господарства у ВДНГ теж у столиці України. Вересень цього ж року, теж приніс братам загальні відзнаки, вони отримали Почесні грамоти від ЛКСМУ у місті Києві [18].

Тут слід наголосити, що вслід на стихійним піднесенням національного опору, який охопив 1956–1987 рр., з 1987 р. в Україні розпочалося національно-духовне оновлення. Цілком природньо, що це позначилося й на музично-пісенній творчості братів Гжегожевських. Як перший сигнал цього, вже у листопаді 1987 р. Владислав та Євген Гжегожевські здобули особливі глядацькі симпатії й отримали Диплом та звання лауреатів (медаль) на II Всесоюзному фестивалі народної творчості [35].

Брати часто наголошували на своєму польському походженні. Тому, коли в 1988 р. було оголошено проведення Республіканського конкурсу виконавців Польської пісні, який відбувся у місті Суми, то брати Гжегожевські не лише взяли у ньому участь, а й стали його лауреатами та отримали відповідний Диплом. Тоді ж, і в цьому самому місті, брати Гжегожевські стали Дипломантами Зонального (Україна та Молдавія) конкурсу виконавців Польської пісні [28, с. 8].

Тим самим, ми можемо стверджувати, що коло творчості братів Гжегожевських поширюється не лише на території Поділля, але знаходить свого міжнародного слухача.

У липні 1991 р. Владислав та Євген Гжегожевські отримали Диплом від Всесоюзного музичного товариства, тим самим вони отримали ще одне важливе визнання у скарбницю досягнень.

Брати Гжегожевські особливо плідно та творчо працювали в умовах незалежної України. У 1995 р. вони видали авторський збірник пісень «Ми родом із пісні». В березні 1996 р. Владислав та Євген Гжегожевські стали переможцями радіо-конкурсу «Пісня року – 96» від Всеукраїнського радіо у місті Києві у напрямку композитори та виконавці. Це був черговий злет у творчій діяльності, їхні пісні братів почали співати у кожному куточку Української держави. Беззаперечно можна сказати, що вони стали символом української пісні періоду 90-х рр. [41].

31 жовтня 1996 р. Владислав та Євген стали солістами Хмельницької державної телерадіомовної компанії «Поділля-Центр». А вже у 1997 р. Владислав та Євген Гжегожевські провели перший авторський творчий вечір «Ми родом із пісні». Він транслювався на каналі «Поділля-Центр», що зробило братів ще більш популярнішими на теренах краю.

У січні 1997 р. Хмельницька обласна державна адміністрація відзначила активну творчу та музичну діяльність братів Гжегожевськими Почесними Грамотами.

20 листопада 1998 р. Владислав та Євген Гжегожевські стали членами Національної всеукраїнської музичної спілки. А, у грудні 1998 р. вони вже стали позаштатними працівниками Управління державної автомобільної інспекції Українського міністерства внутрішніх справ.

Багатим на відзнаки виявився 1999 р.: Владислав та Євген Гжегожевські отримали Диплом переможців Всесоюзного фестивалю родинної творчості «Мотив для двох сердець» у місті Києві. Ця, заслужена нагорода, розширила географію творчості подільських близнюків. У вересні

того ж року брати Гжегожевські отримали почесні грамоти від Управління культури Хмельницької обласної державної адміністрації [37].

В 2000 р. Вадим та Євген Гжегожевські видали свою другу авторську збірку пісень «Ми родом із пісні», яка значно розширила потенціал братів. Вміщена у ньому пісня «Ти моя ненько – Україно» на слова Володимира Олійника та музику братів:

« Україно, моя рідна земле, моя колискова,  
 Ти мені, як матуся, що в світі єдина – одна,  
 Ти дала мені мову, і пісня моя барвінкова  
 Наче рветься до тебе із мого серденька вона» [4].

Невтомні й ініціативні брати стали засновниками і фундаторами щорічного фестивалю «Співочі дзеркала», який був присвячений діяльності творчих близнюків. Перший фестиваль був проведений у 2000 р., а крайній – у 2012 р. У «Співочих дзеркалах» брати Гжегожевські презентували творчий доробок більше як тридцяти талановитих близнюків. Це були: вокалісти класичного, народного та естрадного жанрів, артистів народного, спортивного і естрадного танцю, гітаристів, акордеоністів, домристів, піаністів та бандуристів [87, с. 453].

У серпні 2000 р. брати стали дипломантами Першого регіонального фестивалю творчих близнюків «Співочі дзеркала – 2000», який відбувався у селищі Ярмолинці та місті Хмельницькому. Чи не найприємніше моральне задоволення принесла в грудні знакова подія для творчості Владислава та Євгена Гжегожевських. Адже їхній аматорський колектив «Родинний концертний гурт братів Гжегожевських» отримав посвідчення народного від Міністерства культури і мистецтв України. Тоді ж, Владислав та Євген Гжегожевські отримали Почесну Грамоту від управління культури та Управління у справах сім'ї та молоді Хмельницької обласної державної адміністрації [40, с. 12].

Вслід за цим у серпні 2001 р. Вадим та Євген Гжегожевські отримали Дипломи Другого регіонального фестивалю творчості мистецьких

близнюків «Співучі дзеркала – 2001». Тоді ж братам вручили Диплом від Хмельницького обласного учбово-методичного центру культури Поділля.

У 2002 р. брати В. і Є. Гжегожевські втретє провели Третій регіональний фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала – 2002». Продовжуючи зберігати відомості про власне польське національне коріння та віддаючи належне поширенню польської пісні грудні 2002 р. Владислав та Євген взяли участь у Четвертому фестивалі родинної творчості, присвяченому 10-річчю Федерації Польських організацій в Україні у місті Києві. За участь у ньому вони отримали відзнаку дипломантів фестивалю [45, с. 244].

В червні 2003 р. Вадим та Євген отримали Диплом від IV-тої обласної молодіжної акції «Подільський оскар-2003» у номінації молодіжний проект Фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала», який відбувся у місті Хмельницький.

У серпні 2003 р. брати Гжегожевські знову провели Четвертий регіональний фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала – 2003». У червні 2004 р. Владислав та Євген Гжегожевські отримали Диплом V обласної молодіжної акції «Подільський Оскар – 2004» у номінації молодіжний проект фестиваль творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала» [42]. Тим самим, цей фестиваль мав велике мистецьке значення для культурного життя Хмельницької області.

В травні 2004 р. сали учасниками брати Гжегожевські Всеукраїнського фестивалю творчості «Родинні скарби України», який відбувся в місті Києві. І цього разу Вадим та Євген отримали дипломи. У серпні 2004 р. брати Гжегожевські отримали іменні Дипломи за проведення та участь у «V регіонального фестивалю творчості мистецьких близнюків «Співучі дзеркала – 2004» [15, с. 7].

Характерно, що з 2005 р. розпочинається запис пісенного доробку братів Гжегожевських на касети та компакт-диск. Так, у 2005 р. вийшли авторська аудіо касета та компакт-диск «Долі мить жадання». Випуск

перших касет і компакт-дисків здійснювалося в Останкіно, що було беззаперечною заслугою у тогочасних мистецьких реаліях [43].

В травні 2005 р. Владислав та Євген отримали Дипломи від Міністерства України у справах молоді та сім'ї Всесоюзного фестивалю сімейної творчості «Родині скарби України», які відбулися у столичному місті Києві. Заслуга отримання міністерської нагороди була беззаперечною, адже саме Вадим та Євген є представниками та поширювачами родинної музики та пісні в своїй творчій діяльності.

В лютому 2005 р. Брати Гжегожевські отримали Диплом від Управління культури Хмельницької обласної державної адміністрації [Див.: Додаток Д]. У вересні того ж року Вадим і Євген Гжегожевські стали солістами-вокалістами естрадного жанру Хмельницької обласної філармонії. Це зробило братів частими регулярними учасниками багатьох концертів у Хмельницькій обласній філармонії.

В травні 2006 р. Брати отримали Диплом VI-ї всеукраїнської виставки-ярмарку сільського зеленого туризму, яка була проведена Державною службою туризму і курортів у місті Києві. Тоді ж брати ставали учасниками VI-го фестивалю творчості мистецьких близнюків «Співочі дзеркала-2006» який відбувся у місті Київ [31].

У листопаді 2007 р. Владислав та Євген Гжегожевські провели авторський творчий вечір «Мелодії родоцвіту», названий на честь першої збірки пісень, який був проведений на ХОТЛРК «Поділля-Центр». Тоді ж, у листопаді 2007 р. брати Гжегожевські отримали Почесні Грамоти від Хмельницької обласної державної адміністрації та від Хмельницької Обласної ради профспілок за свою активну творчу діяльність [38, с. 14].

В травні 2007 р. брати Гжегожевські отримали Дипломи за VII-й Всеукраїнський фестиваль мистецьких близнюків «Співучі дзеркала», який відбувся у місті Кам'янець-Подільський [87-88].

Вище визначене свідчить про активну громадську та творчу діяльність Владислава та Євгена. Їхню значимість не раз підкреслювали значимі

нагороди та відзнаки. Можна беззаперечно стверджувати, що брати Гжегожевські стали музичним символом не лише Ярмолинеччини чи Хмельниччини, а всієї Української держави.

Наступні чотири роки період застою у творчій діяльності братів Гжегожевських. Пояснення цьому дає стаття «Як пісня стала заручницею політичних баталій». Вона містить така данні:

«І тут грянула революція. Помаранчевий майдан замайорів і в Ярмолинцях. Коли ж у селище зігнали мешканців шести районів для зустрічі кандидата в президенти України, тодішнього Прем'єр-міністра В.Януковича, братів Гжегожевських використали для заповнення паузи. Кандидат спізнювався. А публіку хто розважить? Концерт треба було давати – кров з носа, і все!

З того дня й почалися для братів справжні тортури: Євгена та Вадима внесли в «чорні» списки. Помінялася влада, їм порадили написати заяви за власним бажанням.

Безробіття, цькування, погрози батькам... 80-літній мамі утовкмачували, що її діти – погані люди. Незатишно було й батькові. Його тато у 37-му розстріляний енкаведистами як ворог народу. А він був мирним, добрим чоловіком. Лиш тим і вирізнявся, що в жилах текла польська кров, а серце кохалося в музиці. Йосип Гжегожевський був бригадиром шевської артілі, яка забезпечувала округу добрими чобітьми, а ще служив регентом у Солобковецькому римо-католицькому костьолі. Оце й стало причиною для розстрілу. А ти не знав, що це не наша музика, чоловіче?!

Коли в країні усіх втягують в політику, чи не найтяжче – культурі, якою маніпулюють політичні ділки, щоб виставити себе якнайкраще. Це робить талант заручником чийхось амбіцій, хай вони будуть і правильного кольору. Коли політик дорветься до влади, чи згадає, чим зобов'язаний культурі?

Того дня, коли Вадим та Євген стали безробітними, якраз вийшла нова аудіокасета. Назва промовиста – «Долі мить жадана»...» Внаслідок цього братів було звільнено із будинку культури. І шлях на сцену поки-що для них став закритим [43]».

Такий застій настав не лише у творчості Владислава та Євгена, але й в всьому культурному та творчому житті Подільського регіону. Творці українці національної музики повернулися до своєї творчої та виконавської діяльності лише у 2011 р, коли змінилася влада у краї.

Тому можемо стверджувати що, з 2011 р. розпочинається відродження творчості братів Владислава та Євгена Гжегожевських. Вже в грудні 2011 р. брати Гжегожевські отримали Диплом і Третю премію Регіонального українського телефестивалю «Сузір'я Надгориння» за фільм «Співочі дзеркала братів Гжегожевських». Де головними акторами стали Владислав та Євген [42].

Поет Володимир Олійник настільки був вражений творчістю Вадима та Євгена Гжегожевських», побувавши на їхньому ювілейному концерті приуроченому тридцятилітньому ювілею творчої діяльності, що присвятив їм вірш:

«Рідня по пісні. Дорогим братам Гжегожевським»

« Співати вам – неначе дихати,

А пісня ваша – як озон!

У залі святочно і тихо так –

Сердець вібрує камертон.

Брати на сцені, рідні братики.

Обранці долі і мети...

А шанувальників – багато так:

І всі мов сестри і брати.

Рідня по Пісні, її святості:

По рідній, нашій, дорогій...  
 Дай Бог довіку вам крилатості  
 Душа між вічних берегів...

Хвала і слава вам! Хай стеляться  
 Пісенні рушники доріг, -  
 Душа повік не перемелеться,  
 Якщо народ її зберіг!» [32].

У липні 2012 р. брати Вадим та Євген Гжегожевські отримали чергові Дипломи Х Всеукраїнського фестивалю мистецьких близнюків «Співучі дзеркала-2012».

За десять років проведення фестивалю «Співучі дзеркала» Владислав та Євген вітали на своєму фестивалі талановиті виконавців із Кам'янця-Подільського, Хмельницького, Дніпропетровська, Львова та Києва [Див.: Додаток Г]. Окрім міст, до фестивалю долучилися численні митці з Хмельницької, Чернівецької, Тернопільської, Рівненської та Львівської областей. Знаковим є відвідування фестивалю митцями із польського міста Турін [87, с. 453].

Проводячи даний фестиваль у місті Кам'янець-Подільський брати Гжегожевські запровадили його юнацьку складову, яка отримала назву «Дві капельки». Тут виконували свої мистецькі твори маленькі близнюки і близнючки.

У 2012 р. вони отримали Грамоту від Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва, Почесну Грамоту від Хмельницької обласної ради, Почесну Грамоту від Хмельницької обласної державної адміністрації.

В 2013 р. Владислав та Євген отримали грамоти від Українського фонду культури. 24 вересня 2014 р. брати Гжегожевські провели Авторський творчий вечір «Поділля моє величає. Поділля моє золоте...» присвячений 35-річчю творчої діяльності братів, який відбувся у

Хмельницькому міському будинку культури. Це був перший вагомий концерт братів, у репертуарі якого було відбито весь творчий шлях братів і представлено нові музичні твори та композиції. У вересні 2014 р. брати отримали Подяки від Хмельницької міської ради та виконавчого комітету [45, с. 243]. Тоді ж Владислав та Євген Гжегожевські отримали Ювілейні медалі за заслуги перед Ярмолинецьким районом 90 років Ярмолинецького району. Ця нагорода є обумовлений, адже завдяки братам у країні поширилася мова про Поділля, Ярмолинеччину і невелике село Шарівка. Тоді ж вони отримали Нагороди та відзнаки (статуетка «Ніка») від Хмельницької обласної профспілки працівників соціальної сфери.

В цей же час, у вересні брати отримали і Грамоту від Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва та Почесні Грамоти від Хмельницької обласної профспілки працівників культури. У жовтні 2014 р. братам Гжегожевським вручили Подяки від Хмельницької обласної організації УТОС [37].

Такі різновекторні відзнаки свідчать про багатовекторну творчість братів. Їхні пісні мали відношення до різноманітних установ та проблем Подільського краю.

Події 2014 р., пов'язанні із анексією Криму, утворенням самопроголошених республік ДНР і ЛНР та проведенням Антитерористичної операції задля захисту державності та територіальної цілісності України, не оминули стороною творчість братів Гжегожевських. Вони ставали активними волонтерами, їздили із концертами на Схід України у зони бойових дій, щоб підтримати бойовий дух наших військовослужбовців. За це вони мали своєрідну віддачу у вигляді подяк та нагород.

Так, у травні 2015 р. Вадим та Євген Гжегожевські отримали подяки від Державної прикордонної Служби України, Східного Регіонального управління Донецький прикордонний загін на творчі зустрічі з

військовослужбовцями на бойових позиціях «Сектору –М», та святкуванню концерту присвяченому Дню прикордонника [18].

За це, у вересні 2015 р. Вадим та Євген Гжегожевські отримали Відзнаки у вигляді медалей на Обласному форумі лідерів за волонтерську діяльність у зоні АТО (Сектор – М), який відбувся у місті Маріуполь, що знаходилося фактично у зоні тодішніх бойових дій. У квітні 2016 р. вони отримали Грамоту від командування 8-го окремого полку спеціального призначення За волонтерську допомогу та творчі зустрічі з особовим складом в зоні АТО в 4252 ОТУ Луганській», місті Старобільську.

А вже в грудні 2016 р. Вадим та Євген Гжегожевські отримали Грамоту від командування восьмого окремого полку спеціального призначення За волонтерську допомогу та творчі зустрічі з особовим складом в зоні АТО в 4252 ОТУ «Луганській» та участі в концертній програмі присвяченій Дню захисника України у Луганському національному університеті імені Т. Г. Шевченка. У грудні 2016 р. брати Гжегожевські отримали Ордени «Честь та Пошана» ВГО «Союз Чорнобиль Україна» [Див.: Додаток Д].

В грудні 2017 р. Владислава та Євгена Гжегожевських було прийнято до Хмельницького осередку Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України». Тоді братів було обрано співголовами музичного відділення Хмельницького обласного осередку Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України» [18].

Брати Гжегожевські завжди з ентузіазмом сприймали нові віяння української поп-культури. Тому, коли їх запросили стати учасниками молодіжного музичного фестивалю «Respublica Fest», що проходив у місті Хмельницький в період з 31 серпня по 2 вересня 2018 року. Навіть українські молоді зайшла творчість Вадима та Євгена, про що свідчить їхній ентузіазм під час виконання пісень [3].

У грудні 2018 р. брати Гжегожевські отримали Нагрудні Знаки «Чорнобиль» ВГО Союз Чорнобиль України». Тоді ж Владислав та Євген

ставали Лауреатами I Премії Міжнародного конкурсу «Чорнобильські мотиви», що відбувся у місті Дніпро. Цю перемогу брати називають однією із найзнаковіших у їхній кар'єрі [39].

З цього приводу кореспондент Л. Садомська взяла інтерв'ю у братів, де вони описували ейфорії від перемоги висловом «Як у юності, тьохнуло у грудях» [37]. Представлена на конкурсі пісня «Чорнобильські передзвони» знайшла найбільше відображення у журі, адже вона найглибше розкрила зміст однієї із трагедій українства у другій половині ХХ ст.

Рядки пісні звучать так:

«Сльозами рясними, спливли Україну

, вже стільки опали тих днів...

І вчора, і нині моїй Україні у горі вклоняється світу...

Чорнобильську зону нема перепону,

кружляють на рідій землі» [5].

6 вересня 2019 р. відбувся Творчий вечір « $(40+60)*2=200$ », присвячений 40-річчю професійної творчої діяльності та 60-річчю від дня народження, який відбувся у місті Хмельницькому, в обласному драматичному театрі імені Михайла Старицького [14].

Вересень 2019 р. для Владислава та Євгена Гжегожевських став часом нагородження Почесними грамотами Хмельницької обласної державної адміністрації та Грамотами Українського фонду культури.

За активне сприяння Чорнобильського руху та поширення пам'яті про цю катастрофу в історії нашої державності та, всієї України. За цю діяльність братам Гжегожевським було присвоєно Відзнаки у вигляді нагрудного знаку «Чорнобиль 1986–2018» від ВГО Союз Чорнобиль України.

Активна громадська та політична діяльність братів теж знайшла свої відзнаки. Так, у 2018 р. Владислав та Євген отримали і відзнаки у вигляді орденів «Покрови Пресвятої Богородиці» Українське козацтва, Почесні Грамоти від Хмельницької обласної організації ветеранів України та

Почесні Грамоти від Хмельницької обласної організації профспілки ветеранів [27].

Ці звитяги та творча діяльність братів не оминули увагу вищого керівництва нашої держави.

Однією із ключових нагород та відзнак у творчості Владислава та Євгена Гжегожевських був Указ Президента України № 834/2019 від 9 листопада 2019 р. «Про відзначення державними нагородами України з нагоди Всеукраїнського дня працівників культури та майстрів народного мистецтва» братам Вадиму та Євгену Гжегожевським у числі 67 діячів культури – акторів, викладачів й очільників мистецьких закладів, народних майстрів, режисерів, художників, письменників – було присвоєно почесні звання «Заслужені артисти України» [12]. Це свідчить про те, що музичне мистецтво братів, нарешті зуміли досягнути серед вищих українських чинів. І, сподіваюся, що це не останнє почесне звання для братів, по переді їх чекає звання Народних артистів України.

Творчий доробок братів Гжегожевський представлений і їхніми піснями. В них розривається краса Подільського регіону, родинна тематика, значимість професій та проблеми української державності.

Важливу роль для Поділля справила пісня авторства та виконання братів «Ярмолинецький вальс». Його слова звучать так:

«Містечко чарівне і рідне до болю,  
Пишатимусь завжди я місто тобою,  
Яке ти красиве – хоч взимку, хоч влітку  
І схоже на ніжну трояндову квітку.....

І тут довелося й мені народитись,  
Набратися сил і наснаги напитись.  
І манить усіх нас стежина знайома,  
З тобою, як з матір'ю, завжди ми вдома.

Ярмолинецький вальс,  
 Ярмолинецький вальс,  
 Сьогодні звучить для вас.  
 На Ярмолинецький вальс,  
 На Ярмолинецький вальс,  
 Ми запрошуємо Вас [14].

Пісня свідчить з якою любов'ю Вадим та Євген Гжегожевські оспівують свою батьківщину.

А, пісня «Бакота» (Слова і музика В. та Є. Гжегожевських) оспівує історію та значення затопленого села на Поділлі:

«У водах затока як срібне люстерце,  
 Мала Батьківщина, куточок у серці,  
 Вдивляюся небо і скеля, і ліс,  
 По вінця затоплене річкою сліз,

Минуле мені непорушне, мов камінь,  
 Невинно розп'яте людськими руками,  
 Швидко як вода над колишнім життям,  
 Земля до якої нема вороття  
 Бакота, село під водою...» [5].

Проблема релігійної тематики, зокрема на Поділлі, відобразилася у пісні «Храми Поділля» (слова М. Дорожка, музика В. та Є. Гжегожевських)

«Якщо втрачаємо мрії і надії,  
 Коли життя гірке як той полин,  
 Ідемо до Храму... Помолитись.  
 О, Господи благаємо, не покинь.

У кожному краю є свої храми,  
 Їх куполи до неба підняли.  
 Подільські ж храми разом з нами,

У радощі, надії, доброти..

Храми Поділля, до Вас вся надія  
Низько вклоняємось Вам до колін....» [5]

Вадим та Євген ніколи не визначали перевагу однієї професії над іншою, тому їхній творчий доробок містить пісня як про лісників, так і про прикордонників.

«Пісня про прикордонників» (слова М. Дорожка, музика В. та Є. Гжегожевських)

«На кордон ми прийшли, щоб не було війни  
Щоб би вільно жили в Україні,  
Твій святий цей наказ,  
В кожному серці у нас,  
Бо для нас ти навіки єдина.

Служба в нас нелегка,  
Наша доля така,  
День і ніч на кордоні стояти.  
України сини святу клятву дали,  
Честь і волю її захищати» [14].

«Гімн лісників Хмельниччини» (слова та музика В. та Є. Гжегожевських) розкриває проблеми буденності нашої держави, від того вони стають більш ріднішими слухачеві.

«Пісень птахів багато в лісі знаю,  
Їх впізнаю, їх чую іздала,  
З Поділля я із отчого я краю,  
Тут рідний дім, свята моя земля.

Був дід лісник і батько мій лісничий,

І, з ними змалку в лісі виріс я,  
 Як свято, їм вбрання зелени личить,  
 І з гордістю його вже ношу я.

Професія почесна і велична,  
 Добро дарує людям і серцям,  
 Для нас усіх вона така незвична,  
 Життя моє професія моя» [5].

Ледь не торговою маркою Вадима та Євгена Гжегожевських є пісня «Сестро моя сестро», присвячена дружинам братів Валентині та Тетяні (Слова Надії Пукас, музика Вадима та Євгена Гжегожевських).

«Вечір спускається на село,  
 Спати іде до річеньки,  
 Ти моє друге міцне крило,  
 Сестро моя сестриченькою

Радість підніміться до небес,  
 Горе навпіл розкрається.  
 Як люблю, я люблю тебе  
 сестро моя порадице».

«Там, де мальви пісні,  
 зачаровано сяють навколо,  
 Де, калина шумить  
 і всміхається горобина [14].

Не забувають брати рідну Солобковецьку загальноосвітню школу, якій присвятили пісню «Рідна школа» (Слова О. Черволюк, музика В. та Є. Гжегожевських).

Там наснилася мені знов і знов,  
 моя рідна моя школа,

І, зігріла намить,  
не забута у серці струна.

У дитинство моє пригорне,  
мене мить загадкова  
Із шкільного вікна чую голос моїх вчителів

Наче сонце встає над літами,  
моя рідна школа  
Скільки літ як вона проводить своїх журавлів» [14].

Ще однією важливою піснею у творчому доробку братів  
Гжегожевських є пісня «Лікарю мій» на їхні слова та музику:

«Багато є професій на землі  
Та ти не вибирав ніколи,  
Лиш ту, що у далекому селі  
Коли ще юнаком ходив до школи.

Ти мріяв людям радість принести,  
І за чуже життя боротись,  
Щоб з честю своє ім'я пронести,  
Ніколи не цурався ти роботи.

Лікарю мій хай у твій дім  
Щастя завжди заходить  
Ну а лиха, кривда й біда завжди тебе обходить [5].

Висвітлені вище пісенні твори Вадима та Євгена Гжегожевських дозволяють стверджувати, вони оспівувати такі питання, проблеми та людей, які зовсім не розкриваються і пісенній творчості українських та подільських співаків та пісенників. Ці пісні знайомі та рідні кожному подолянину, тому творчість братів залишається популярною і сьогодні.

Таким чином, творчий шлях братів Гжегожевських у період із 1981 по 2019 р. представлений їх злетами та падіннями. Злети проявлялися у започаткуванні нових фестивалів, написанні пісень, отриманні важливих нагород та відзнак. А падіння, показали як політичні баталії можуть загальмувати розвиток подільської пісні. Проте, доробок братів за цей період вражає, адже вони змогли реалізувати себе на мистецькій стежині пройшовши шлях від хлопців, які опанували духові інструменти до Заслужених артистів України.

### **3.2 Культурно-просвітницька діяльність братів.**

Після закінчення навчання у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті Владислав та Вадим Гжегожевські стали вчителями музичного мистецтва у школах сіл Шарівка, Правдівка та Пасічна. У них брати зарекомендували себе як здібні педагоги професіонали. Вони навчали дітей нотної грамоти та гри на музичних інструментах.

Такої активної творчої, виконавської та музичної діяльності братів могло не статися. До поки долю не змінив випадок. Після завершення навчання у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті, Вадима та Євгена намагалися відправити на строкову службу до лав збройних сил, тоді ще радянської армії.

Коли, брати наголошуючи на своєму мистецькому таланті, закликали закріпити їх за вокально-інструментальним ансамблем, у відповідь від військоматівського прапорщика почули : «В радіорубці на атомному човні співатимеш!». Але зрозумівши талант братів та те, що він може зникнути, їм порадив в записати анкеті про бажання їх навчатися у військовому закладі вищої освіти. Через це їх відпустили [13].

Молоді музично обдаровані педагоги з новою силою долучатися до активного освітнього й музичного життя Шарівки, Ярмолинецького району і Хмельниччини загалом. Відтак, у вересні 1982 р. зусиллями молодих вчителів при Шарівській загальноосвітній школі було створено музичну

студію. До цієї студії сходилися не тільки сільські учні, а й з навколишніх сіл, які хотіли опанувати нові вміння музичного мистецтва. Вони навчилися грати на різноманітних музичних інструментах, поглиблено вивчали із ними музичні дисципліни, що базувалися на їхній авторській програмі. Вони містили в собі дані про фольклор і творчість різноманітних подільських співаків, митців та композиторів [36]. Ще одним результатом педагогічної діяльності братів Гжегожевських є створення у Шарівській середній школі кабінету естетичного виховання. Його було визнано одним і з трьох найкращих кабінетів України. Авторитету студії, як і самим Гжегожевським, додала їх персональна участь у звіті майстрів мистецтв і творчих колективів Хмельницької області в Київському Палаці культури «Україна» (1982 р.) та республіканському телевізійному фестивалі «Сонячні кларнети» (1983 р.) й стали його лауреатами [8, с. 3].

Якісно нового рівня музична освіта набула у вересні 1983 р., коли В. і Є. Гжегожевські створили, на базі Шарівської загальноосвітньої школи, школу з поглибленим вивченням музики для навчання учнів від першого по дев'ятий класи [15, с. 7]. За такий потужний вчительський талант Владиславу та Євгену в травні 1991 р. було присвоєно вищу категорію і звання «вчитель-методист». Далі більше, у травні наступного року їх портрети було занесено на дошку пошани «Працею звеличені» [23, с. 5]. Майже одночасно Владислав та Євген Гжегожевські стали переможцями районного конкурсу «Учитель року». Вони гідно представили Ярмолинецький район на обласному етапі конкурсу в м. Хмельницькому і стали його призерами. За відданість педагогічній справі у грудні 1992 р. Владислава та Євгена Гжегожевських було нагороджено званнями «Відмінник освіти» в столичному місті Києві.

Працюючи самовіддано на педагогічній ниві, Вадим та Євген Гжегожевські в цей період стали лідерами районних методичних об'єднань серед вчителів естетики. Педагогічні новинки та методи роботи, впроваджені братами, увійшли до збірки досягнень вчителів України.

Одним із них є навчально-методичний посібник «Дзвінки голоси» [33]. На базі Шарівської загальноосвітньої школи вони проводили всеукраїнські методичні семінари з обміну досвіду, показовим для якого був створений братами кабінет естетичного виховання. Цим самим вони довели, що є кращими представниками освітньої і культурної еліти, здібними та вдумливими педагогами і талановитими музикантами, які гідно утверджують професіоналізм і духовність в освіті та музичному мистецтві.

Аналіз навчально-методичних і музично-мистецьких праць педагогів і композиторів переконливо доводить їх незгасаючий інтерес до національної духовності й українського пісенно-сценічного мистецтва. Блискуча музично-пісенна спадщина та різнобарвна палітра творчості В. і Є. Гжегожевських цінні не тільки як дзеркало їх художніх поглядів й смаків митців, але і як прояв високого професіоналізму та патріотизму. Як відомо, діяльність вчителя проявляється в його учнях, прикладом педагогічної діяльності Владислава та Євгена є досягнення їхніх вихованців. Вони виступали в ансамблях пісні і танцю «Квіти Поділля», троїстої музики «Веселинка», сопілок, вокально-інструментального та дитячого оркестрі [38, с. 14].

Життєвий шлях осяяний з дитинства музикою й устелений покликанням, особливим талантом, примножений невтомною працею братів-педагогів. Важливою подією для села Шарівка Ярмолинецького району та всієї Хмельницької області стало відкриття братами дитячої музичної школи – першої новоствореної школи на Хмельниччині в період незалежності України. На це вони отримали спеціальний дозвіл від Міністерства культури України. Директором музичної школи став Євген Едуардович, а Вадим Едуардович – заступником директора Шарівської загальноосвітньої школи і вчителем музичної школи. Невдовзі при музичній школі вчителі-ентузіасты створили музей духових оркестрів регіону [40, с. 12].

Дитячий духовий оркестр, який створили брати став постійним учасником різноманітних масових заходах району, регіональних та всеукраїнських конкурсах. Найвідомішим із них був телевізійний фестиваль художньої творчості «Подільське намисто». І як наслідок діяльності Владислава та Євгена Гжегожевських стало нагородження їх у 1992 р. управлінням освіти Хмельницької державної адміністрації та обласного інституту удосконалення вчителів Премією імені М. Г. Смотрицького [Див.: Додаток В]. Професійний шлях Братів Гжегожевський та методика їхнього викладання стали основою для створення стадією УкрНаукФільм спеціального документального фільму «Уроки музики братів Гжегожевських» [41].

У січні 1997 р. Вадим та Євген були нагородженні Почесними грамотами від Хмельницької обласної державної адміністрації. А в січні 2001 році вони отримали Дипломи від Управління у справах сім'ї та молоді Хмельницької облдержадміністрації. Ще одним результатом діяльності братів є випуск Хмельницькою обласною телерадіокомпанією документального фільму «Рід музичний та співучий: Гжегожевські».

Родину Гжегожевських по праву можемо назвати творчою. Адже до народного колективу входять сини братів : Артур, Богдан та Руслан, їхні дружини: Анна, Антоніна, Наталія, онуки: Ростислав, Тетяна, Аріна та Каріна. Дочка Євгена Гжегжевського, Леся професійною танцівницею у напрямку «бальні танці» [86, с. 451].

З 1999 р. Вадим та Євген Гжегожевські відійшли від викладацької діяльності, змінивши педагогічну роботу на державну службу. Вони очолили відділення відділи культури та внутрішньої політики Ярмолинецької районної державної адміністрації.

В 2011 р. з ініціативи братів Гжегожевських у Ярмолинцях було створено Теле-пресцентр, який був покликаний знімати якісний телепродукт на потреби рідного селища та району. Його очолив Владислав

Гжегожевський. А, Євген залишився на посаді начальника відділу культури Ярмолинецької районної державної адміністрації [44, с. 39-40].

Телепресцентр випускає потрібну для регіону продукцію. Однією із них був випуск творчою групою теле-пресцентру короткометражного фільму «Співучі дзеркала братів Гжегожевських». Його поява швидко привернула увагу творчої спільноти. Як результат, на II-му Регіональному телефестивалі «Сузір'я Надгориння» він був відзначений бронзовою нагородою. За високоякісну роботу теле-пресцентру та управлінську діяльність Вадим і Євген Гжегожевських отримали відзнаки від обласних і районних адміністрацій. Так, у липні 2012 р. Євген Гжегожевський отримав Грамоту від Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва, а в листопаді 2012 р. Почесну грамоту отримав Владислав Гжегожевський від Хмельницької обласної державної адміністрації.

У 2013 р. Ярмолинецький теле-пресцентр став бронзовим призером у Рейтингу й здобув статус «Комунальне підприємство року 2013» [39].

У вересні 2017 р. духовий оркестр Шарівської дитячої музичної школи під керівництвом Владислава Гжегожевського отримав звання «Зразкового аматорського колективу» [36].

Таким чином, окрім творчої діяльності Владислав та Євген Гжегожевські вдало проявили себе як педагоги та управлінці. За період своєї активної педагогічної діяльності брати піднесли рівень естетичного виховання та викладання музичного мистецтва до нових висот. Як управлінці на посадах керівників відділів культури та теле-пресцентру, вони зробили все можливе для культурного розвитку свого рідного краю.

### **Висновки до розділу**

Після завершення навчання у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті Владислава та Євген Гжегожевські стали

вчителями музики у селах Шарівка, Пасічна і Правдівка. Але творчу діяльність брати не залишили. Вони продовжували писати пісні, створювати музику та виконувати різноманітні твори подільських, так і українських піснярів-пісенників.

Нагородою за творчу діяльність братів стали активна участь у різноманітних регіональних та всеукраїнських конкурсах. У яких Вадим та Євген отримували значні нагороди. Вони ставали ініціаторами проведення і нових фестивалів, якими стало проведення десять фестивалів творчих близнюків «Співочі дзеркала».

Був у творчій діяльності братів період, коли їхня пісня стала заручницею політичних баталій і до тридцятирічного ювілею їхньої творчості, їхня пісня спинилася. Під політичний тиск потрапили, і рідні братів. Але, із часом Вадим та Євген змогли вивести творчу діяльність на новий рівень, відтак відновилися концерти та їхня участь у масових заходах. І, брати змогли продовжувати поширювати українську музику та культури. Прикладом цього став випуск та запис нових пісень та нові перемоги у різноманітних регіональних та всеукраїнських конкурсах.

Окрім творчої діяльності Вадим та Євген проявили себе як педагоги. У цій сфері брати працювали у навчальних закладах Ярмолинеччини. Там, вони запровадили поглиблене вивчення музики, створили кабінет естетичного виховання, поширювали у дітей любов до музики, а згодом домоглися створення Шарівської дитячої музичної школи.

Брати Гжегожевські стали прикладом для вчителів не лише Подільського регіону, а і всієї України. Прикладом чого стала перемога у районному конкурсі «Вчитель року» та призове місце на обласному етапі конкурсу. Також, заслугою братів є отримання обласної премії для педагогічних працівників імені Мелетія Смотрицького.

З 1999 р. Вадим та Євген продовжили свою діяльність в управлінських структурах. Так, Євген очолив відділ культури, а Вадим

відділ внутрішньої політики в Ярмолинецькій районній державній адміністрації. Згодом Вадим очолив місцевий теле-пресцентр.

## Розділ 4

### ОРГАНІЗАТОРСЬКА, СЦЕНІЧНА ТА КОМПОЗИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ ГЖЕГОЖЕВСЬКИХ У 2019–2023 рр.

*«У братів Гжегожевських  
унікальна творчість родинна...  
апологети родинної музики і пісні...!»*

П. Я. Слободянюк,  
начальник управління культури  
Хмельницької області наприкінці  
80-х – на початку 90-х рр.

#### **4.1 Напрямки організаційно-педагогічної і мистецької діяльності Вадима та Євгена Гжегожевських напередодні 65-річного ювілею.**

Хмельниччина багата на музикантів-педагогів. У свій час край прославили Т. Ганицький, М. Леонтович, В. Плінський, О. Бец, Б. Ліпман, особливо художні керівники ансамблю «Козаки Поділля» композитор, народний артист України М. Балема, диригент-хормейстер В. Ярецький і багато інших діячів культури. Саме тому їхні концерти завжди відзначалися масштабністю, колоритом і художньою завершеністю. До цієї славної когорти останні десятиліття належать брати Вадим і Євген Гжегожевські. Своєю родиною вони стали справжніми фундаторами музичної освіти і культури, створили потужний осередок самобутньої української національної культури, який вирізняється своєю оригінальністю та неповторністю.

Отримання звання Заслужених артистів України не спинили творчий запал Вадима та Євгена Гжегожевських, а, навпаки, стали ще більшим стимулом до їхньої багатогранної діяльності. Зокрема, вони стали ще бажанішими на різних масових заходах і святкуваннях. Прикладом цього

може послужити щорічна участь митців у святкових заходах на р. Дністер поблизу історичної Бакоти. Стала доброю традицією участь братів Вадима та Євгена Гжегожевських у святкових дійствах [95]. За їх участю проходять благодійні концерти, кошти від яких направляються землякам-захисникам України.

Напередодні шістдесятирічного ювілею від дня народження і сорокап'ятирічного від дня творчої діяльності, брати продовжили творити українську пісню.

Напрямки діяльності Вадима та Євгена можемо розглядати у контексті творчості, виконавської, громадської, освітньої та волонтерської діяльності. Ці прості митці з Ярмолинеччини поклали всі зусилля на поширення української пісні, культури нашого народу, допомогу українським бійцям і навчання та виховання підростаючого покоління.

І з часом вони полишили роботу в Ярмолинецькій районній державній адміністрації і кожен почав працювати по-різному. Євген очолив ансамбль народної пісні «Кудрявчик», а Вадим продовжив викладацьку діяльність у Шарівській дитячій музичній школі [64, с. 41].

У творчому напрямку брати Гжегожевські теж мали значні успіхи. Серед них:

- у грудні 2019 р. відзнаки у вигляді медалей від Асоціації ветеранів МВС України «За заслуги»;
- у серпні 2021 р. Грамоти від Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва;
- у серпні 2021 р. пам'ятні статуетки «НІКА» з нагоди 30-річчя Незалежності України від Хмельницької обласної організації профспілки працівників соціальної сфери;
- у вересні 2022 р. пам'ятні статуетки «НІКА» кращим мистецьким волонтерам учасникам благодійних концертів «Повернись живим» від Хмельницької обласної організації профспілки працівників соціальної сфери [3].

У серпні 2021 р. брати Гжегожевські провели авторський творчий вечір «Поділля моє величаве», який був присвячений тридцятиріччю Незалежності України. Місцем проведення авторського концерту був Хмельницький обласний науково-методичний центр культури і мистецтва [22].

У грудні 2021 р. В. та Є. Гжегожевські видали авторський збірник для дитячого духового оркестру «Мелодії фанфар».

В 2022 р. брати Гжегожевські створили два нових аудіо-альбоми на власні пісні: «Україно моя чарівна» та «Дорога до дому». Характерно, що під такою назвою відбулася організована Хмельницьким обласним науково-методичним центром культури і мистецтва культурно-мистецька акція, приурочена до Дня Конституції України. На ній презентували три нових видання митців, які вже знайшли гідне місце в бібліотеках області, у закладах культури, мистецьких школах і творчих музичних колективах. Своєрідним підсумком плідної багаторічної праці братів Вадима та Євгена Гжегожевських стала збірка творів для дитячого духового оркестру «Мелодія фанфар». У ній зібрані 19 партитур для духового оркестру й ансамблю духових інструментів в аранжуванні авторів, а також вправи для розігрування оркестру. На заході талановиті земляки представили фільм про творчість духового оркестру, створеного при Шарівській музичній школі, а також подарували присутнім кілька пісень у їхньому виконанні [94].

Низка пісень В. Та Є. Гжегожевських, серед них: «Над Бугом сонечко встає», «Є у світі край чарівний» і «Сон на полі бою» увійшли до розділу «Збірники творів для дитячого співу. Шкільні хори. Пісні для дітей» видання Книжкової палати «Літопис нот», яка побачила світ у Києві в 2023 р. [11, с. 45, 90]. А нещодавно в актовій залі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії відбулась презентація поетично-пісенної антології «Наше слово – зброя», до якої увійшли патріотичні пісні братів Вадима і Євгена Гжегожевських, котрі проникливо прозвучали для її учасників [72].

Варто наголосити, що П. Слободянюк і К. Івахова у книзі про творчу діяльність 50-ти композиторів-піснярів Хмельниччини «Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини (соціально-психологічний концепт)» відзначили родинну пісенну лірику братів Євгена і Вадима Гжегожевських [78, с. 139-141].

Сьогодні на Хмельниччині плідно працюють більше півсотні талановитих композиторів, серед яких: народні артисти М. Балема і В. Смотров, заслужені діячі мистецтв О. Дудар та І. Цмур, заслужені артисти Вадим і Євген Гжегожевські, заслужені працівники культури України М. Мельник, Ц. Зюлковський, І. Гринькевич, М. Смагитель, В. Общанський, а також інші талановиті творці музики. Чільне місце братів Гжегожевських у розвитку подільської вокально-хорової Шевченкіани [55, с. 104-105, 109].

Наприкінці листопада щороку зі скорботою згадують жертви Голодомору. Цій трагічній події присвячено «Поминальну думу» Вадима і Євгена Гжегожевських на слова подільського поета А. Ненцінського, в якій відображено «червоний морок» сталінських політичних репресій:

Убієних синів поминай, наша мамо-Вкраїно.

Хай мільйони їх душ осява непогасна свіча.

А вождям і катам, що вбивали тебе і труїли,

Ти ніколи в житті не прощай, Не прощай! Не прощай! [5].

Брати творять і сьогодні, 10 жовтня 2024 р. брати Гжегожевські відзначили 45 років творчої діяльності. Знаковим було те, що концерт відбувся у знаковому для них концертному залі, тому із якого вони починали свою творчу діяльність – Концертний зал будинку профспілок у місті Хмельницькому.

Брати Гжегожевські продовжують творити українську пісню, тим самим тримають оборону «російському світу». Недавно побачили світ нові мистецькі твори братів, серед них пісня на слова Миколи Федунця «Поклич

мене», пісня «Дощ» на слова Анатолія Фіглюка, пісня «Краплини щастя» під авторством Вадима та Євгена [5].

Новий мистецький продукт представлений братами є потрібний в умовах сучасності, адже дійсно якісна та актуальна українська пісня завжди знайде відгомін у серцях кожного українця.

Наступним напрямком діяльності братів є культурна діяльність. Так, Євген Гжегожевський є керівником ансамблю народної пісні «Кудрявчик». Доречно зазначити, що саме за керівництва Євгена Едуардовича, ансамбль «Кудрявчик» продовжував поширювати народну українську пісню у суспільство. Окрім цього, Євген Гжегожевський додав до репертуару «Кудрявчика» і авторські пісні.

До них увійшли пісні «Козаки» на слова Миколи Дорожка і Музики В. та Є. Гжегожевських, пісня «Україна у нас одна» на слова Ірини Валь та музики братів Гжегожевських. Він розширив потенціал ансамблю долучивши до його складу керівників районних будинків культури [22].

Основним спектром діяльності Вадима Гжегожевського є поширювати любов до музики, відчуття ритму та української пісні серед підростаючого покоління у якості вчителя Шарівської дитячої музичної школи та Шаріської загальноосвітньої школи.

Творчість братів і надалі описує красу рідного краю, її природи, визначних місць, рідного дому, сім'ї, історії, української державності та церви. Проблем піднятих у творчості братів, є безліч, кожна із яких є актуальною та потрібною в умовах сучасності.

Потрібно розуміти, що українська пісня це не лише слова та музика, це душа українського народу і його зброя проти ворогів. Поширення української пісні є одним із ключових чинників у активізації культуротворчих сил українського народу та є запорукою збереження української ідентичності. Важливо зазначити, що творчий доробок братів Гжегожевських, не зважаючи на історичні періоди чи політичні обставини

завжди був україномовним. Цим можуть похвалитися дуже мало українських співаків.

На мистецькій діяльності Вадима та Євгена не припинилася творча традиція родина Гжегожевських. Так, діти братів Артур та Богдан Гжегожевські створили творчий гурт «Art Band». Також діти братів утворили гурт «Брати Гжегожевські «Молодші», які як і батьки поширюють українське звучання за допомогою труби, тромбона, туби, саксофона, сопілки, синтезатора, акордеона, барабана та бас-гітари [22].

Таким чином, Вадим та Євген Гжегожевські продовжують розвивати українську музику, пишуть пісні, влаштовують концерти та займаються волонтерською та викладацькою діяльністю. Це свідчить про творчий талант та бажання до творчої діяльності.

#### **4.2 Значення творчості братів Гжегожевських для музичної культури Поділля.**

Поділля має безліч митців які прославили та звеличують свій край. Одними із таких є Вадим та Євген Гжегожевські. Вони як виконавці, композитори та автори пісень, щодня поширюють українську пісню, а тим самим і українську ідентичність у суспільстві. Адже, саме та щира, рідна українська мова, яка лигнє через пісні братів розриває в нардю любов та повагу до неї [58, с. 111].

Мова може бути живою, коли її поширюють, тому роль братів в цьому є беззаперечною. Адже, проаналізувавши репертуар Вадима та Євгена, який налічує більше як двісті пісень, немає жодної яка би виконувалася російською мовою.

Гжегожевські продовжують виступати як вокалісти, інструменталісти і ансамблісти, зберігаючи при цьому традиції української музики та власний

мистецький стиль. Концерти братів охоплюють широкий спектр музичних жанрів, від народної до естрадної музики, що робить їх ближчими до різних вікових груп [61, с. 3].

Проаналізовані нами пісні, які виконують Вадим та Євген Гжегожевські, дозволяють стверджувати, що у переважаючої кількості автори музики є брати, авторських пісень у них теж багато. Кожний новий пісенний твір братів Гжегожевських має якусь соціальну потребу чи політичну обумовленість. Їхні музичні композиції наповнені мелодійністю, яка поєднується із глибоким змістом, часто натхненним українською культурою та традиціями подільського регіону [63, с. 126].

Немає жодного важливого масового культурно-мистецького заходу на Хмельниччині, в яких би не брали участь брати Гжегожевські. Вони продовжують влаштовувати концерти, свої творчі вечори, ознакою чого є нещодавній концерт призначений сорокап'ятирічному ювілею творчої діяльності.

Організація братами десяти мистецьких фестивалів творчих близнюків «Співочі дзеркала» учасниками якого стали безліч творчих осіб із всіх куточків України, свідчить про авторитет братів Гжегожевських серед української культурної спільноти.

Вадим та Євген співпрацюють із подільськими авторами Миколою Дорожком, Іваном Пустовим, Анатолієм Фіглюком, Надією Пукас, Ольгою Черволюк та іншими. З кожним із авторів у братів склалися дружні відносини [22]. Це свідчить не лише про мистецький талант братів, але і про їхню людяність та вдячність.

Записи, обробка та виконання україномовних пісень братами Гжегожевськими є важливими складниками для збереження музичної культури українського народу. Адже, не дарма прихильники братів є у більшості міст України, їх слухають і закордоном.

Адже найкраща репрезентація творчості будь-яких митців це кількість та якість його прихильників. А наповненість концертних залів, постійна

зацікавленість музично-пісенною творчістю братів, коментарі під відеозаписами їхніх пісень, дозволяє стверджувати, що творчість братів є потрібною українському соціуму [8, с. 4; 22; 24; 32; 38].

Виступи братів вирізняються щирістю, емоційністю та професіоналізмом. Їхня музика торкається душі кожного слухача, тим самим створюючи зв'язок із аудиторією. Вони виступають не лише як виконавці, але і несуть культурний меседж [47].

Використання Вадимом та Євгеном народних мотивів подільської музики, у своїй творчій діяльності сприяє збереженню та поширенню традиційної подільської музики за межами регіону. Брати Гжегожевські є одним із чинників, які формують позитивний імідж Поділля як самобутнього і музичного регіону нашої держави.

Владислав та Євген Гжегожевські продовжують займатися волонтерською діяльністю. Із початком повномасштабної російсько-української війни брати разом із Миколою Дорожком заснували волонтерську групи під назвою «Мистецький волонтер» [22].

Знаковим для волонтерської діяльності братів є проведення ювілейного концерту у вигляді благодійного. Кошти зібрані на ньому артисти передали на потребу шостого окремого штурмового полку.

Освітня та просвітницька діяльність були ключовими у діяльності братів. Вони поширювали українську пісню та навички гри на тубі, трубі, тромбоні, баяні та інших музичних інструментах серед підростаючого покоління регіону. Їх ні заслуги не залишилися непомічним, про що свідчать численні нагороди Вадима та Євгена [49, с. 72].

Відкриття братами, першої у Хмельницькій області, в добу незалежності України, дитячої музичної школи яка знаходилася в селі Шарівка, сприяло поширенню музичної освіти у регіону. Начальні заклади: Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Хмельницької гуманітарної-педагогічної академії, Хмельницького фахового

музичного коледжу імені В. І. Заремби поповнилися студентами, які здобували освіту на музичних спеціальностях.

Брати займаються і наставництвом над молодими талантами. Вони працюють із молодими подільськими музикантами, передаючи їм свої знання, вміння та навички, є учасниками масових культурних заходів, проектів, концертів, пишуть нові пісні та музику до пісень, тим самим стимулюють розвиток нового покоління митців.

Діяльність Вадима та Євгена на керівних посадах у Ярмолинецькій районній державній адміністрації, дало змогу сформувати нову культурну галузь регіону – телебачення. Теле-пресцентр є революційним явищем у районі, який випускав потрібний і якісний продукт. За роки діяльності братів рівень поширення культури в суспільства збільшився, як збільшилася кількість культурних заходів, фестивалів, концертів [19, с. 4].

Таким чином, творчість Вадима та Євгена Гжегожевських сформували новий етап у культурному житті Подільського регіону. Вони започаткували різноманітні мистецькі фестивалі, поширювали українську мову, пісню та музичну традицію Поділля. Вони інтегрували подільську пісню і культурний процес всієї України. Брати є одними із основоположників фахової музичної освіти у деяких селах Ярмолинецького району та місцевого телебачення.

### **Висновки до розділу**

З 2019 по 2023 р. Вадим та Євген Гжегожевські продовжували працювати у мистецькому, композиторському, волонтерському та викладацькому напрямках. Вони, як і в юності, проявляють творчий потенціал, який є прикладом їхнього багатогранного внеску у розвиток музичної культури Подільського регіону.

Робота братів Гжегожевських охоплює проблеми збереження і популяризацію української пісні, розвиток культурного життя Подільського

регіону, навчання та підтримку молодих талантів та допомогу українським захисникам.

Творчий доробок Вадима та Євгена налічує майже двісті пісень, кожна із яких відображається у серці і душі кожного подолянина та українця. Твори братів увійшли до різноманітних шкільних хорових збірників, аудіо альбомів, а також до політичних антологій.

На сьогодні Вадим та Євген Гжегожевські продовжують писати пісні та поширювати українську пісню у маси. Євген на посаді керівника ансамблю «Кудрявчик», а Вадим як вчитель музики середньої та дитячої музичної шкіл села Шарівка. У підростаючого покоління, завдяки братам, не лише поширюється українська пісня, але і розвивають культурну свідомість підростаючого покоління. Волонтерська діяльність теж є складовою їхньої діяльності, вони проводять благодійні концерти, кошти із яких йдуть на допомогу збройних сил України.

Значення творчості братів для музичної культури Поділля є неоціненним. Окрім того, що основа їхньої творчості є «родинний стиль», що вже є особливим для української музичної культури». Але і те, що їхня діяльність оспівує історію, природу, красу та дух рідного краю. Вони сприяли та сприяють формуванню позитивного образу Поділля, яка самобутнього мистецького регіону та інтегрували його у національний культурний простір.

Вадим та Євген Гжегожевські це особливий вид митців музичної культури, які поклали все своє життя на користь мистецтва та українського народу. Їм вдалося не лише розвинути пісню Хмельниччини, але і вплинути на культурний розвиток всієї України.

## ВИСНОВКИ

Дослідження ролі родини Вадима та Євгена Гжегожевських у розвитку музичної культури Хмельниччини та України в період 1979–2023 рр. є актуальним і важливим, але поки що недостатньо вивченим у науковій літературі. Незважаючи на наявність окремих праць, присвячених цьому періоду, більшість із них лише побіжно торкається теми дослідження, що створює певні труднощі для всебічного аналізу.

Для ґрунтовного вивчення теми в магістерській роботі історіографія була поділена на такі ключові напрями: наукові праці, що аналізують розвиток музичного мистецтва в Україні та його регіональні аспекти і творчість Владислава та Євгена Гжегожевських; праці з теорії та практики музичного мистецтва, що містять методологічну базу для розуміння їхньої творчої діяльності.

Для досягнення мети роботи застосовувалася комплексна методологія, що базувалася на принципах історизму, об'єктивності та системного підходу. У дослідженні використовувалися проблемно-хронологічний, історико-типологічний, історико-генетичний, біографічний, синхронний і асинхронний та контент-аналіз методи.

Джерельна база дослідження охоплює різноманітні матеріали, як опубліковані, так і неопубліковані. Серед них: збірники пісень і музичні альбоми, доступні в мережі Інтернет, що відображають професійний рівень і стиль братів; запрошення на ювілейний концерт та матеріали самого концерту, які є свідченням суспільного визнання їхньої творчості; документи з Відомчого архіву Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка, що висвітлюють їх студентські роки та опис творчої діяльності братів вміщений у місцевій періодичній пресі. Особливе місце займають інтерв'ю з братами, а також розпорядження Президента України

про присвоєння їм звання «Заслужені артисти України», що підкреслює важливість їхнього внеску в музичну культуру.

Владислав та Євген Гжегожевські народилися у сім'ї з багатими музичними традиціями. Їхній батько, Едуард Йосипович, який самотужки здобув музичну освіту, керував оркестром та навчав гри на духових інструментах, а мати, Марія Петрівна, через мистецтво вишивки розвивала у синів почуття краси. Музичний талант у родині передавався з покоління в покоління, закладаючи фундамент для їхнього майбутнього.

Першими музичними інструментами братів стали батькові труби та баян. У школі вони проявляли себе не лише в музиці, але й у хореографії, а з 1972 р. навчалися в Солобковецькій філії Ярмолинецької музичної школи. Ще школярами брати створили ансамбль «Юність», де навчали друзів гри на гітарі та виступали на учнівських заходах. Їхню творчість помітили, тому вони стали піонер-вожатими та розпочали трудову діяльність лаборантами і бібліотекарами у Шарівській загальноосвітній школі.

Ключовим етапом у їхньому становленні став Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут, який створив сприятливі умови для розвитку їхнього таланту. Навчання на педагогічному факультеті та відділі музики допомогло братам досягти перших професійних успіхів і здобути визнання вже в студентські роки.

Саме Кам'янець-Подільський, зі своєю величною фортецею, мальовничим Смотричем і багатою історією, надихав братів на створення шедеврів. Викладачі інституту підтримували їхню творчість, допомагаючи розкрити себе як артистів і композиторів.

Після завершення навчання у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті Владислав та Євген Гжегожевські розпочали свою педагогічну діяльність як учителі музики в селах Шарівка, Пасічна та Правдівка.

Водночас, вони залишилися відданими творчості, адже брати писали нові пісні, виконували твори подільських композиторів і активно брали

участь у чисельних конкурсах. Брати Гжегожевські стали ініціаторами нових мистецьких заходів, зокрема провели серію з десяти фестивалів творчих близнюків, що отримали назву «Співочі дзеркала».

Події Помаранчевої революції призвели до потрапляння пісенної творчості братів у політичний контекст. Це призвело до тимчасового припинення творчої діяльності Вадима та Євгена. Однак брати не зупинилися, а знову почали творити, випускати нові композиції та досягати нових успіхів у популяризації української музики та культури.

Як педагоги, Вадим та Євген зробили вагомий внесок у розвиток музичної освіти Подільського регіону. Вони впровадили поглиблене вивчення музики, обладнали й систематично оновлюють кабінет естетичного виховання та домоглися відкриття і повноцінного функціонування Шарівської дитячої музичної школи. Їхній професіоналізм підтверджений перемогою в районному конкурсі «Вчитель року» та високими досягненнями на обласному рівні. За свої заслуги на педагогічній ниві, брати були нагороджені обласною премією імені Мелетія Смотрицького.

Починаючи з 1999 року Вадим та Євген Гжегожевські перейшли до управлінської діяльності. Так, Євген очолив відділ культури Ярмолинецької районної державної адміністрації, а Вадим став керівником відділу внутрішньої політики у адміністрації.

З ініціативи братів, у Ярмолинцях було створено Телепресцентр, який очолив Вадим. Теле-пресцентр був покликаний популяризувати інформацію про регіону та його культурно-освітнє життя. Це дало змогу сприяти інформаційного простору Ярмолинеччини.

Після отримання звання Заслужених артистів України Вадим та Євген Гжегожевські продовжували свою багатогранну діяльність у мистецькій, композиторській, волонтерській та викладацькій сферах. Творчий шлях братів залишається прикладом відданості музичній культурі Подільського

регіону, демонструючи неабиякий талант і прагнення до збереження української пісенної традиції.

Основні напрямки діяльності братів охоплюють популяризацію української пісні, розвиток культурного життя регіону, виховання молодих талантів та підтримку українських захисників.

У творчому доробку Вадима та Євгена близько двохсот пісень, авторами яких є брати чи подільські поети, кожна із яких знаходить глибокий відбиток у серцях подолян. Їхні композиції стали частиною шкільних хорових збірників, аудіо альбомів і, навіть, політичних антологій.

Сьогодні Євген Гжегожевський очолює ансамбль народної творчості «Кудрявчик», тоді як Вадим продовжує викладацьку діяльність у Шарівській дитячій музичній школі. Їхня діяльність сприяє не лише поширенню української пісні та музики, але й формуванню національної культурної свідомості нового покоління українців.

Важливим аспектом життя Вадима та Євгена залишається волонтерська діяльність. Брати є співзасновниками волонтерської організації «Мистецький волонтер». І сьогодні, брати організовують благодійні концерти, кошти з яких спрямовуються на потреби Збройних Сил України.

Творчість Вадима та Євгена Гжегожевських є невід'ємною частиною культурного надбання Подільського регіону. Їм вдалося сформувати позитивний образ Поділля як унікального мистецького регіону інтегруючи його в український національний культурний простір. Присвятивши своє життя українські пісні, брати сформували творчий доробок, який став невід'ємною частиною культурної спадщини регіону.

Важливою складовою діяльності братів є розвиток музичної освіти, адже за їх сприяння та ініціативи, в селі Шарівка було створено першу в Хмельницькій області, доби незалежності, музичної школи.

Творчий доробок братів охоплює широкий спектр музичних жанрів. Від народної до естрадної музики, що дозволило знайти братам своїх слухачів серед багатьох поколінь українців.

Діяльність Вадима та Євгена Гжегожевських є прикладом відданості та патріотизму українському народу. Як керівники відділів культури та відділу внутрішньої політики, брати змогли створити Телепресцентр, який став новаторським у регіоні. Беззаперечно, можна сказати, що саме творчість братів Гжегожевських сприяла підвищенню рівня культурного життя на Хмельниччині.

Творчість братів Гжегожевських це не лише музика та слова, це потужний культурний меседж, який об'єднує людей, зберігає української ідентичності та сприяє поширенню подільської пісні за межами регіону.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

### Неопубліковані джерела

Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету  
імені Івана Огієнка

Ф. 314.

Оп. 1.

1. Спр. 7821. Особова справа Гжегожевського Владислава Едуардовича. 1977–1981 рр. 29 арк.

2. Спр. 7822. Особова справа Гжегожевського Євгена Едуардовича. 1977–1981 рр. 26 арк.

### Опубліковані джерела

3. Брати Гжегожевські запрошують на ювілейний концерт. Вадим та Євген Гжегожевські [Електронний ресурс] 30 вересня 2024. ТВ7+ Телеканал Хмельниччини. YouNube // URL: <https://www.youtube.com/watch?v=g7qFc7LHOa8> (дата звернення 3.10.2024)

4. Брати Гжегожевські. Ти моя ненько Україно // *Ярмолинецькі самоцвіти/ Ярмолинці. 2001.*

5. Брати Гжегожевські: тексти пісень [Електронний ресурс] // URL : <http://songspro.ru/2/Brati-Gjegojevski> (дата звернення 23.10.2024)

6. Брати Гжегожевські – У долі своя весна // URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mLlsRA2U0Rg> (дата звернення: 27.11.2024).

7. Гжегожевські В. та Є. Ми родом із пісні: збірник пісень. Ярмолинці, 1995. 48 с.

8. Гжегожевські В., Гжегожевський Є. Мелодії родоцвіту: збірник пісень. Хмельницький, 2000. 112 с.

9. Гжегожевський Є., Гжегожевський В. Україна моя чарівна (Альбом). Ярмолинці, 2022.
10. Наше слово – зброя: поетично-пісенна антологія. Хмельницький, 2024.
11. Літопис нот. Державний бібліографічний покажчик України. Київ: Книжкова палата, 2023. 145 с.
12. Указ президента України № 834/2019 [Електронний ресурс] // *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. 9 листопада 2019 р. // URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8342019-30385> (дата звернення: 03.09.2024)
13. Шандровська Л. «Спочатку ми заграли на весіллях, а вже потім пішли до школи» [Електронний ресурс] // *Газета Єуе.ua*. 2012. 22 січня // URL: [https://ye.ua/kultura/7996\\_Spochatku\\_mi\\_zagralli\\_na\\_vesillyah\\_a\\_vzhe\\_potim\\_pishli\\_do\\_shkoli\\_.html](https://ye.ua/kultura/7996_Spochatku_mi_zagralli_na_vesillyah_a_vzhe_potim_pishli_do_shkoli_.html) (дата звернення 3.11.2024)
14. Ювілейний концерт заслужених артистів України братів Вадима та Євгена Гжегожевських. Гжегожевські [Електронний ресурс]. Сергій Сілк..YouTube // URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hb33pYU9HVY> (дата звернення 3.11.2024)

### Періодична преса

15. Батьківщина – спадщина від батьків: [Про сім'ю братів співаків Гжегожевських] // *Вперед*. 2016. 29 грудня. С. 7.
16. Боднар Х. Хмельницькі музиканти брати Гжегожевські стали заслуженими артистами України [Електронний ресурс] // *Всім.юа Хмельницький*. 2019. 9 листопада // URL: <https://vsim.ua/Podii/hmelnitski-muzikanti-brati-gzhegozhevski-stali-zasluzhenimi-artistami--10964541.html> (дата звернення 08.10.2024).
17. Брати Гжегожевські [Електронний ресурс] //URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Брати\\_Гжегожевські](https://uk.wikipedia.org/wiki/Брати_Гжегожевські)

18. Брати Гжегожевські вибороли першість у міжнародному конкурс-фестивалі «Чорнобильські мотиви» // *Вперед*. 2018. 27 грудня.
19. Брязгунов Ю. Родинна філософія братів Гжегожевських // *Молодь України*. 2000. 17 лют. С. 4.
20. Гадзира А. Яскравіють барви «мелодій родоцвіту» // *Вперед*. 2010. 5 берез.
21. Гостинна Д. Родинна скриня братів Гжегожевських // *Поділ. вісті*. 2006. 16 трав. С. 3.
22. Граб А. 45 років з українською піснею. Заслужені артисти вадим та Євген Гжегожевські відзначили свій ювілей [Електронний ресурс] // *Вперед*. 2023. 16 жовтня // URL:<https://vpered-yar.com.ua/>
23. Грошко В. Мистецтво, помножене на два // *Подільські вісті*. 2018. 18 січ. С. 5.
24. Гуменюк А. Сто на двох: [50-літ. Ювілей відсвяткували брати Гжегожевські] // *Вперед*. 2009. 4 верес. С. 2.
25. Заспіваємо на новий рік // *Шкільний світ*. 2005. Грудень.
26. Кабачинська С. З іскри полум'я: духовне відродження // *Рад. Поділля*. 1991. 5 січ. С. 4–5.
27. Кальмуцький М. Козацькому роду нема переводу: [Про братів Гжегожевських] // *Поділля*. 2000. 3 берез. С. 3.
28. Кирилюк Н. Уроки життя братів Гжегожевських // *Проскурів*. 1999. 24 лют. С. 8.
29. Коваль М. Закохався у пісню: [Про братів Гжегожевських] // *Проскурів*. 2003. 14 лют. С. 11.
30. Коваль М. Я закохався у пісню вашу: [Про творчість родини Гжегожевських] // *Вперед*. 2002. 9 листоп. С. 5.
31. Марценюк В. Дві крапельки розлилися рікою // *Сільські вісті*. 2017. 7 квіт.
32. Олійник В. Найкращі враження // *Вперед*. 2010. 5 берез.

33. Олійник В. Мистецтво помножене на двох // *Подільські вісті*. 2011. 2 червня. № 81–82 (19791–19792).
34. Ровінська Г. Наш фестиваль проводився в Києві // *Шкільний світ*. 2006. № 10.
35. Савчук Б. Народжені музикою // *Вперед*. 1995. 29 липня.
36. Садомська Л. М. Як пісня на двох – у них доля одна [Електронний ресурс]. *Подільські вісті*. 2019. 19 вересня // URL:<http://pvisti.info/culture/5304> (дата звернення 08.10.2024).
37. Садомська Л. Як у юності, тьохнуло в грудях [Електронний ресурс] // *Подільські вісті*. 2018. 28 грудня // URL:<http://pvisti.info/culture/4695-yak-u-iunosti-tokhnulo-v-hrudiakh> (дата звернення 08.10.2024)
38. Салій І. Тридцять років на сцені: [30-ти річний ювілей творчості Вадима та Євгена Гжегожевських] // *Проскурів*. 2009. 12 листоп. С. 14.
39. Салій І. Щоб наших близнят знали в обличчя [Електронний ресурс]. *Проскурів*. 2018. 12 червня URL:<HTTPS://PROSKURIV.KHM.GOV.UA/2018/06/12/%D1%89%D0%BE%D0%B1-%D0%BD%D0%B0%D1%88%D0%B8%D1%85-%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D1%8F%D1%82-%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8-%D0%B2-%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%87%D1%87%D1%8F/>
40. Сівач В. Піснесвіт родини Гжегожевських // *Проскурів* . 2000. 18 серп. С. 12.
41. Терлецька В. 30 років на сцені // *Шкіл. світ*. 2010. № 2. січня.
42. Черногуз Христина Парад талановитих близнюків [Електронний ресурс]. *Газета Є*. 2012. 7 липня // URL:[https://ye.ua/sypilstvo/9308\\_Parad\\_talanovitih\\_bliznyikiv.html](https://ye.ua/sypilstvo/9308_Parad_talanovitih_bliznyikiv.html) (дата звернення 08.10.2024).

43. Шпильова В. Як пісня стала заручницею політичних баталій: [до 30-ліття муз. творчості братів Гжегожевських] // *Голос України*. 2007. 7 лип. С. 23.

#### **Монографії, статті, наукові і навчальні видання:**

44. Видатні люди Ярмолинеччини. Біобібліографічний довідник (доповнений). Ярмолинці, 2013. 72 с. С. 39–40.

45. Гжегожевський Р. В. Природа Хмельниччини як одне з джерел надхнення для творчості заслужених артистів України Братів Гжегожевських // *Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я людини : збірник наук. матеріалів VI Міжнародної науково-практичної онлайн конференції (Бердянськ, 28–29 вересня 2023 р.) № 6 / [гол. ред. С. Г. Кушнірюк]. Бердянськ : БДПУ, 2023. С. 242–246.*

46. Гжегожевські Євген та Вадим // *Видатні люди Ярмолинеччини. Біобібліографічний довідник (доповнений). Ярмолинці, 2013. С. 39–40.*

47. Гут Л. С. Музика як явище культури і засіб виховання [Електронний ресурс] // *Актуальні питання мистецької педагогіки*. Вип. 2. 2013. С. 22–25 // URL: <http://surl.li/miksd> . (дата звернення: 11.11.2024)

48. Дерев'янченко О. О. Логіко-філософські основи моделювання музикознавчих понять (на прикладі неофольклоризму) // *Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Київ : НМАУ, 2008. Вип. 72 : Музично-творчий процес: наукові рефлексії. С. 121–127.

49. Дідич Г., Гейченко М. Психолого-педагогічний аспект проблеми музичного виховання // *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки* / [ред. В. В. Радул та ін.]. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 91. С. 71–74.

50. Дідич Г., Гейченко М. Природа як засіб музично-естетичного виховання молодших школярів [Електронний ресурс] // *Наукові записки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Серія:*

*Педагогічні науки. Вип. 88 // URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099949.pdf> . (дата звернення: 1.11.2024)*

51. Зібрались додому лелеки: 20-річчю Незалежності присвячується: літературна творчість земляків / [ Ярмолинецька ЦБС; упоряд. М. А. Гриб]. Ярмолинці, 2011. 45 с.

52. Зінська Т. Музично-виконавське мистецтво в соціокультурному просторі України кінця XX – початку XXI століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. Київ, 2011. 18 с.

53. Зюлковський Ц. Мелодії душі : збірник вокально-хорових творів. Хмельницький : ФОП Цюпак, 2013. 75 с.

54. Іваницький А. І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих учбових закладів. Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. 320 с.

55. Івахова К. Роль української пісні в збереженні української мови (на матеріалах фольклору Хмельниччини) // *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика : збірник наукових праць* / [ гол. редкол. Н. В. Подлевська; відп. за вип. Н. М. Торчинська]. Хмельницький : ФОП Бідюк Є. І., 2021. Вип. дев'ятий. С. 101–111.

56. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Перші 100 років поступу / [ авт.: С. Копилов, О. Завальнюк, А. Філінюк та ін.; редкол. С. Копилов (голова), О. Завальнюк, Н. Коваленко (літ. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 208 с.

57. Каньоса П. С. Педагогічний факультет // *Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2003. С. 274–289.*

58. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.

59. Корольова І. І. Організація естетичного виховання студентів вищих навчальних закладів у процесі культуротворчої діяльності: теорія та методика // *Педагогічний альманах : збірник наук. праць* / [ ред.

В. В. Кузьменко ; ред. кол.: І. Бех та ін.]. Херсон : КВНЗ Херсонська академія неперервної освіти, 2013. Вип. 19. С. 10–13.

60. Кропивницький В. Музично-пісенна творчість митців Поділля. Хмельницький : Поділля 1999. 285 с.

61. Кужим В. Виховання художніх смаків // *Шкільний світ*. 2013. № 24 (грудень). С. 1–7.

62. Культура : поточ. бібліогр. список. Вип. 4 / [ уклад. О. Ф. Білоконь, О. В. Паніматченко, Т. Е. Пасічна, Л. В. Сидоренко ; М-во культури України, НБУ імені Ярослава Мудрого, Інформ. центр з питань культури мистецтва]. Київ, 2017. 56 с.

63. Мартиненко О. Художнє відкриття в професійній діяльності композитора, виконавця, музикознавця // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : збірник наук. статей. Вип. 35. Професія «музикант» у часопросторі: історико-культурні метаморфози* / [ Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова]. Харків : Вид-во «С. А. М.», 2012. С. 121–131.

64. Мистецтво прекрасного енциклопедичні нариси / [ за ред. П. Добрянського]. Ярмолинці, 2013. 50 с.

65. Мелодії душі : збірник вокально-хорових творів Заслуженого працівника культури України Ц. Зюлковського. Хмельницький : ФОП Цюпак А. А., 2013. 75 с.

66. Мельничук С. Г. Позанавчальна художньо-естетична діяльність у системі виховання роботи педагогічних інститутів України (1945–1980 рр.) // *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки* / [ ред. кол.: В. В. Радул та ін.]. Кіровоград : КДПУ, 2013. Вип. 120. С. 29–34 .

67. Миронюк Сергій Основні шляхи естетичного виховання // *Шкільний світ*. 2013. № 19 (жовтень). С. 1-8.

68. Москвічова Ю. Тематичні напрями і методологія сучасних досліджень регіональної культури України // *Українська культура: сучасне, шляхи розвитку*. 2013. Вип. 19 (2). С. 239–244.

69. Печенюк М. А., Леонтієв П. П. Дзвінки голоси: музична хрестоматія: пісенний матеріал : навч.-метод. посіб. 8 кл. Тернопіль : Астон, 2003. 164 с.

70. Печенюк М. Музиканти Кам'янецьчини : біографічно-репертуарний довідник. Хмельницький : Кам'янець-Подільський держ. ун-т, 2003. 449 с.

71. Портний Ю. Л. З історії становлення професійної музичної освіти на Поділлі та Волині // *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : збірник наук. статей* [Харків. держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського]. Харків, 2010. Вип. 30. С. 351–358.

72. Презентація поетично-пісенної антології «Наше слово – зброя» // URL: <https://www.kgpa.km.ua/node/8969> (дата звернення: 27.11.2024).

73. Родинний народний аматорський ансамбль братів Вадима та Євгена Гжегожевських, лауреатів мистецьких конкурсів та фестивалів, членів Національної Всеукраїнської музичної спілки. Ярмолинці, 2010. 10 с.

74. Рудницька О. П. Мистецька освіта і особистість // *Творча особистість у системі неперервної освіти: матеріали Міжнар. наук. конф. 16–17 травня 2000 р.* [за ред. С. О. Сисоєвої, О. Г. Романовського]. Харків : ХДПУ, 2000. С. 327–330.

75. Рудницька О. П. Теоретичні основи формування музичного сприйняття в аспекті духовного розвитку особистості // *Етика, естетика і теорія культури: міжвідом. наук. збірник*. Київ : Либідь, 1992. Вип. 36. С. 46–59.

76. Савчук В. О. Вадим і Євген Гжегожевські // *Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка в особах. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. С. 922–928.*

77. Слободянюк П. Я. Культура Хмельниччини: наук.-іст. вид. Хмельницький : Поділля, 1995. 332 с.

78. Слободянюк П., Івахова К. Вокально-хорова творчість композиторів Хмельниччини (соціально-психологічний аспект). Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2019. 366 с.

79. Слово єднає! : літ.-публіц. альманах. № 2 /[ Хмельницька міська рада ; Управління культури і туризму ; Хмельницька міська централізована бібліотечна система ; ред.-уклад.: Т. С. Козицька, В. Ц. Міхалевський]. Житомир, 2020. 316 с.

80. Співучі дзеркала. V регіональний фестиваль творчих близнюків. Ярмолинці, 2004. 8 с.

81. Тукало Д. Вокально-хорова Шевченкіана композиторів Хмельниччини. Хмельницький, 2006. 56 с.

82. Українська музична енциклопедія. Т. 2; Національна академія наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2008. 664 с.

83. Українська музична енциклопедія. Т. 3; Національна Академія наук України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2011. 627 с.

84. Філінюк А., Кліщинський П. Методика наукових досліджень з історії та політології: навч. посіб. для студ. і магістр. спец. «Історія» і «Політологія» ден. і заоч. форм навч. закл. вищ. освіти. Електронний ресурс. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2023. 130 с.

85. Філінюк А. Г., Черняк Л. А. Творче становлення подільських митців Владислава та Євгена Гжегожевських у 1977–1981 рр. // *Topical aspects of modern scientific research. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2024.* Рр. 21–27. С. 456–564.

86. Фурман А. В. Психокультура української ментальності: 3-є наукове видання. Тернопіль : НДІ МЕВО, 2014. 168 с.

87. Хоптяр Ю. А., Хоптяр А. Ю. Творчі здобутки братів Гжегожевських (до 35-річчя творчості та 55-річчя від дня народження) // *Освіта, наука і культура на Поділлі : збірник наук. праць.* Кам'янець-

Подільський, 2014. Т. 21: Присвячено 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. С. 448–455.

88. Хроніка культурного життя Хмельниччини (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернет-ресурсів та неопублікованих документів за червень 2022 року [Електронний ресурс] // URL: [http://ounb.km.ua/info/hronika/2022\\_06.pdf](http://ounb.km.ua/info/hronika/2022_06.pdf) (дата звернення: 21.11.2024).

89. Хроніка культурного життя Хмельниччини (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернет-ресурсів та неопублікованих документів за липень 2021 року [Електронний ресурс] // URL: [http://ounb.km.ua/info/hronika/2021\\_07.pdf](http://ounb.km.ua/info/hronika/2021_07.pdf) (дата звернення: 21.11.2024).

90. Царьова Л. Деякі аспекти формування естетичної культури особистості // *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / [ ред. В. В. Радул та ін.]. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 91. С. 244–247.

91. Шандебура С. З любов'ю до України // *Подільські вісті*. 2022. 30 червня // URL: <http://pvisti.info/culture/10501-z-liuboviu-do-ukrainy> (дата звернення: 1.12.2024).

92. Шарівка: древня твердиня, цілющі джерела та Берегиня села / Ірина Олійник // *Єуе.ua*. 2018. 16 червня.

93. Ювілей селища відзначили помпезно // *Подільський*. 2019. 22 серпня // URL: <https://podolyanin.com.ua/news/rayon/39199/> (дата звернення: 1.12.2024).

94. Яківчук Г. В. Подільські солоспіви : [голос з фп.] : навч.-реперт. посібник / [ Міністерство освіти і науки України, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія]. Хмельницьки : Заколотний М. ., 2014. 91 с.

95. Ярмолинці – містечко на Поділлі: коротка історія Ярмолинець / [упоряд. В. Москаленко]. Ярмолинці : Ярмолинецька центральна районна бібліотека, 2018. 28 с.

96. Ярова М. В. Митці Подільського краю: минуле і сучасне. Монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2012. С. 268–272.

**Енциклопедичні та довідкові видання**

97. Великий тлумачний словник сучасної української мови /[ уклад. і голов. ред. В. Т. Бесел]. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
98. Енциклопедія освіти Хмельниччини. Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2017. 460 с.